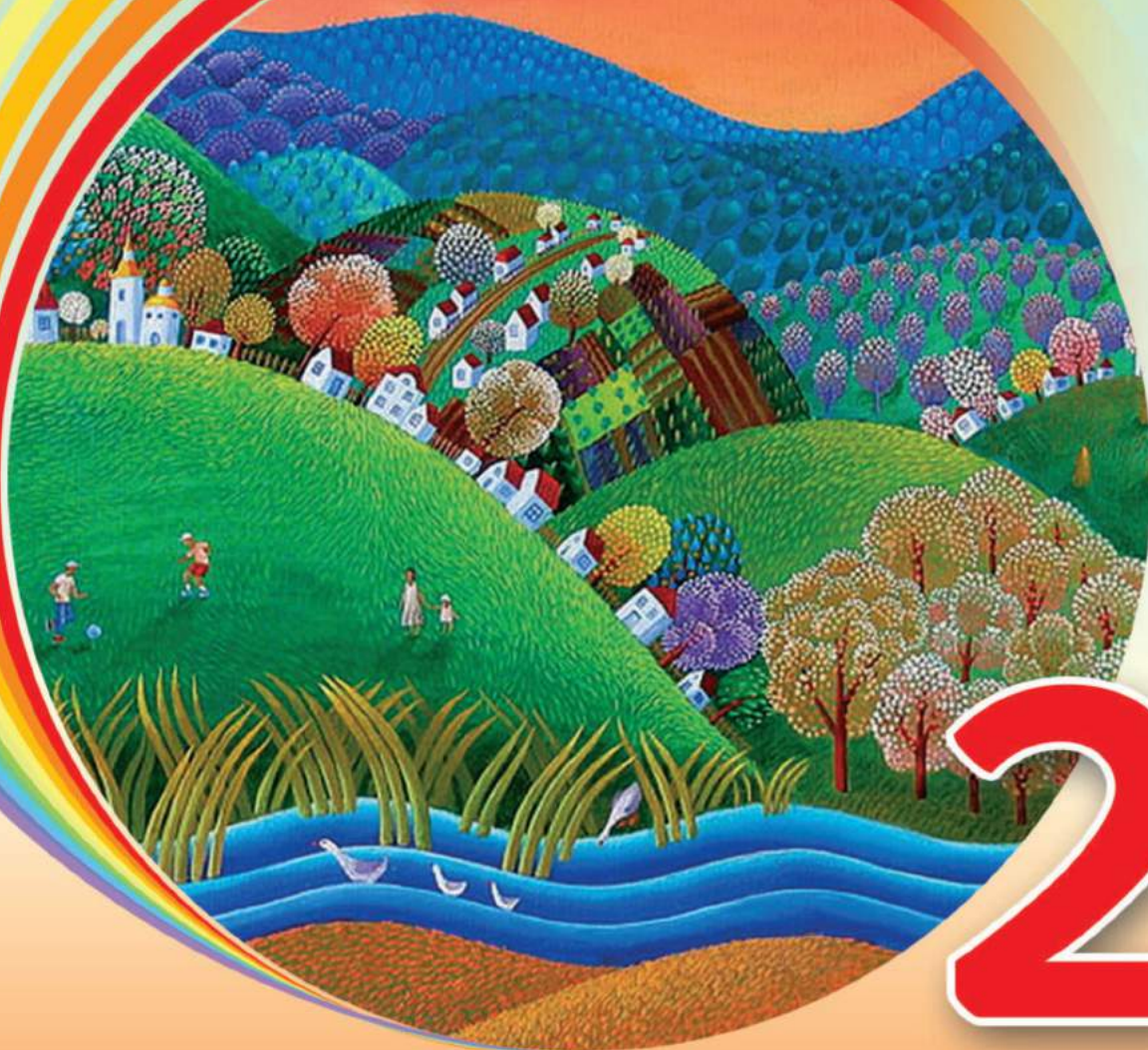

УКРАЇНСЬКА МОВА та читання

◆ Частина 1

2

УДК 811.161.2(075.2)
З-38

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2019 № 407)

Видано за державні кошти. Продаж заборонено.

Умовні позначення:

— початок уроку;

— завдання на вибір;

— робота в групах;

— словник;

— робота в парах;

— домашнє завдання.

Захарійчук М.

З-38 Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 1 : Українська мова / Мар'яна Захарійчук. — К. : Грамота, 2019. — 112 с. : іл.

ISBN 978-966-349-728-0

ISBN 978-966-349-729-7 (частина 1)

Підручник розроблений відповідно до Закону України «Про освіту»; Державного стандарту початкової освіти; Типової освітньої програми мовно-літературної галузі (програма колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко). Діяльнісно-особистісний навчальний зміст підручника дає можливість формувати ключові та предметні компетентності, реалізувати завдання змістових ліній програми, а саме: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища». Теоретичний матеріал викладено на основі прийомів відкриття нового за допомогою ілюстративного матеріалу, художніх, наукових, інформаційних та енциклопедичних текстів. Правила подані в доступній формі та в обмеженому форматі.

УДК 811.161.2(075.2)

ISBN 978-966-349-728-0

ISBN 978-966-349-729-7 (частина 1)

© Захарійчук М. Д., 2019

© Видавництво «Грамота», 2019

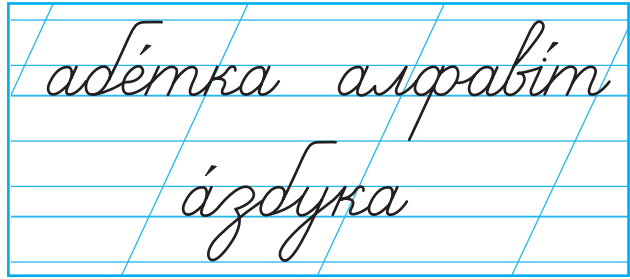

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА. ЗВУКИ ТА БУКВИ

1. Прочитай загадку.

Біла грядка —
Чорні зернятка.
Посіяла по порядку
Та й маю загадку.

● Вимов слово-відгадку. Як називаємо написані в рамці слова?

● Повторіть разом абетку, користуючись ф́орзацом 1.

Українська абетка налічує 33 букви. Звуки чуємо та вимовляємо. Букви бачимо, пишемо й читаємо.

2. Розглянь малюнки. Запиши слова-на́зви предметів в абетковому порядку.

3. Прочитай речення.

Навколо стежки — **малина, бузина, ожина!** А далі — дуб, верба, тополя, клен, акація, каштан, навіть запашна липа!

● Випиши в абетковому порядку: виділені слова, назви їх одним словом; підкреслені слова, назви їх одним словом.

4. Запиши закодовані слова в абетковому порядку, користуючись ф́орзацом 1.

Склади речення з двома розкодованими словами. Запиши.

Голосні звуки. Букви, що їх позначають

5. Прочитай вірш.

— У-у-у! — гуде вітрисько,
Завиває: — У-у-у!

Холоди вже близько,
У-у-у! Несу зйму!

Л. Біленька

- Повтори звук, який передає гул вітру. Який це звук? Чому? Спиши підкреслене речення. Вимов голосні звуки.

6. Розгляньте таблицю «Голосні звуки та букви, що їх позначають» на ф́орзаці 1. Скільки є голосних звуків? Скільки букв їх позначає?

Голосні звуки утворюються тільки за допомогою голосу. В українській мові є 6 голосних звуків. На письмі їх позначають 10 букв.

7. Прочитай текст.

Високо в небі жили мама-сонечко та золота хмаринка-донечка. Уранці мама-сонечко посилала на землю золоті промінчики. Пізніше прокидалася золота хмаринка-донечка. З відерця вона дощинками поливала дерева, квіти, травичку (За І. Савкою).

- Випиши з тексту три слова, у яких є три голосних звуки. Зроби звукобуквений аналіз цих слів (усно).
- Розглянь малюнок. Знайди в тексті речення, у якому йдеться про те, що робила хмаринка-донечка. Спиши. У підкреслених словах вимов голосні звуки.

Хто радіє дощу? Склади два речення, використовуючи малюнок до вправи 7.

Звукове значення букви я

8. Прочитай загадку.

Мов зелений їжачок,
має безліч голочок.
Поспішає до оселі
в новорічні дні веселі.

я́мн_ка крини́ця

- Вимов слово-відгадку. Які звуки ти чуєш на початку слова?

[= • | - ó - | - •]

[й а | л і н | к а]

[- - • | - ó | = •]

[к р и | н і | ц ' а]

[- • | = ó -]

[м а | й á к]

- Які звуки позначає буква **я** на початку слова та складу?
- Який звук позначає буква **я** після м'якого приголосного?

Буква **я** на початку слова та складу позначає звуки [й], [а].

Після м'якого приголосного — звук [а].

М'який приголосний звук позначаємо так: [=], [ц'].

9. Розглянь малюнки.

- Запиши слова-назви предметів.

у яких буква **я** позначає два звуки у яких буква **я** позначає один звук

- Зроби звуко-буквений аналіз одного слова за зразком.

Зразок: акація — вимов слово; побудуй звуко-буквену схему слова;

[а | к á | ц ' і | й а] — поділи слово на склади, познач наголошений звук, склад; вимов голосні звуки; вимов приголосні.

10. Прочитай текст, уставляючи пропущену букву в словах.

Вітер розві..в ..блуневий цвіт. Замість пелюсток зав'язалося манюне зелене ..блучко. Воно висіло проти сонц.. й щодн.. наливалось сон..чним соком.

Яблучко було таке гарне, таке рум'яне! Жоден черв'ячок не наважився його вкусити (За Г. Кирпою).

- Спиши тільки ті речення, у яких пропущені букви в словах. Підкресли букву **я**, вимов звуки, які вона позначає.
- Розглянь малюнок (с. 5). Прочитай речення, які відповідають малюнку.

Спиши останні два речення з вправи 10. Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Звукове значення букви ю

11. Прочитай уривок з вірша.

І ридає — ух! —
В синій **капелюх**.

Зеленушки за **горою** —
позливалися з травою.

Т. Винник

- Випиши виділені слова. Добери до виписаних слів відповідні звукові схеми. Зроби звуко-буквені схеми.

[— • | — • | = • —]

[— • | — • | = •]

- Які звуки позначає буква **ю** на початку слова та після голосного?
- Який звук позначає буква **ю** після м'якого приголосного?

Буква **ю** на початку слова та після голосного позначає звуки [й], [у]. Після м'якого приголосного — звук [у].

12. «Збери» слова з «розсипаних» складів.

-цю- ма- -ють -ва- -ди -пин лю-
спі- -ють -лю- тан- лю- -ють

- Запиши слова. Зроби звуко-буквений аналіз одного зі слів (*вибір власний*). Які звуки позначає буква **ю** в кожному з цих слів?

13. Прочитай текст, уставляючи пропущену букву в словах.

Л..блю осінь. Я мал..ю осінню картину. Іде дощ. У кал..жах плаче жовте листя. Відліта..ть пташки у вирій. Дерев з ними проща..ться. Комахи та звірі готу..ться до зими.

Он по стежці чимчику..ть їжаки. Деся знайшли масл..ка — на зиму припасли. Скоро л..та зима (*За М. Людкевич*).

- Спиши текст, позначений зеленою рисою, уставляючи пропущену букву в словах. Які звуки вона позначає?

Спілкуймося красно

Услухайся у звуки природи. Вони — різноманітні: шепіт листків, дзвін жайворонка в полі, шум морських хвиль. Захоплюйся й насолоджуйся ними!

Спиши останні три речення з вправи 13, уставляючи пропущену букву в словах. Які звуки вона позначає? Зроби звуко-буквений аналіз цих слів.

Звукове значення букви є

14. Прочитай загадку. У слові-відгадці «розгубилися» букви. «Збери» їх, вимов голосні звуки.

Сіра холодна хмарина
Синє небо сьогодні накрила.
 Жовтий лист тихенько кружляє.
 Коли це **буває?** (всеони)

- Випиши виділені слова. Добери до них відповідні звукові схеми. Зроби звуко-буквені схеми.

$[- \acute{\bullet} | = \bullet]$

$[- \bullet | - \acute{\bullet} | = \bullet]$

- Які звуки позначає буква **є** на початку слова та після голосного?
- Який звук позначає буква **є** після м'якого приголосного?

Буква **є** на початку слова та після голосного позначає звуки **[й], [е]**. Після м'якого приголосного — звук **[е]**.

15. **Ідеї для «художників».** Розглянь малюнок кленового осіннього листка, опиши його словами.
- Продовж ланцюжок слів з буквою **є**. Запиши.
 Жовтіє, ... , ... ,
 - Вимов звуки в першому слові, назві букви. Зроби звуковий аналіз одного слова.

16. Прочитай текст, уставляючи пропущену букву в словах.

Витяг вітер газету з поштової скриньки. Кинув на кущ:

— Читай, — каже.

Кущ мовчить, не чита.. . Ухопив вітер газету й поніс далі. Дає хвіртці:

— Читай!

Хвіртка не чита.. .

Аж тут іде учень **Євген**. Підняв газету й чита.. . Слуха.. вітер, слуха.. кущ, слуха.. хвіртка. ..вген чита.. ! (За Л. Повх).

- Хто зумів прочитати газету? Що ти можеш сказати про нього?
- Яка буква пропущена в окремих словах? Які звуки вона позначає?
- Спиши текст, позначений зеленою рисою, уставляючи пропущену букву в словах. Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.
- Розглянь малюнок. Хто слухає Євгена? Запиши.

Спиши загадку з вправи 14. Зроби звуко-буквений аналіз підкресленого слова.

Звукове значення букви **ї**

17. Прочитай вірш.

Крихкі шапки, біленькі ніжки — А чом же зветься дивно так?
Це кольорові **сироїжки**. Бо **їх** сирими їсть слимак.

Т. Чорновіл

- Випиши виділені слова. Добери до них відповідні звукові схеми.

[= • —]

[— • | — • | = • — | — •]

- Які звуки позначає буква **ї**?

Буква **ї** завжди позначає два звуки: [й], [і].

- Прочитай речення, написане прописним шрифтом. Спиши, вимов звуки в словах, що пишуться з великої букви.

Київ — столиця України.

18. Прочитай текст. Доповни речення, використавуючи малюнок і слова з довідки.

Два ... знайшли Вони понесли його маленьким На високій ... білка ... шишки. Вона ... до зими. Птахи ... у вирій.

Довідка: їжаки, яблуко, їжаченятам, ялині, збирає, готується, відлітають.

- Спиши доповнений текст. Підкресли букви, які позначають два звуки.

19. Розв'яжіть ребуси, порадившись із сусідом (сусідкою) по парті. Вимовте звуки, назвіть букви.

7я Єць ї'к

Склади й запиши речення з відгаданими словами.

Зміна значення слова із зміною звука (букви)

20. Прочитай вірш.

Під горою хвойний **ліс**,
За горою хижий **лис**.

Вкрита травами **гора**.
Збоку — лисяча **нора**.

В. Гринько

- Випиши виділені слова парами. Яка буква змінила значення слова *ліс*? Який звук вона позначає? Яка буква змінила значення слова *гора*? Який звук вона позначає?

21. Розглянь малюнки.

- Запиши назви предметів першого рядка, змінивши букви, які позначають голосні звуки.
- Запиши назви предметів другого рядка, змінивши букви, які позначають приголосні звуки.

22. Прочитай вірші, знайди помилки.

Повернувся котик
З лісу у село:
Булочка сховалася
Від **кита** в дупло.

Ходить **капля**
біля **ріпки**,
витягає жаб
з водички.

І. Січовик

- Прочитай виділені слова. Спиши один з віршів, змінивши букви в словах (*вибір власний*). У підкресленому слові вимов букви, назви звуки.

Прочитай слова *тiнь*, *день*, *мiль*. Зміни їх, використовуючи малюнки. Запиши змінені слова, підкресли букви, що змінили їхнє значення.

Міркую, описую, розповідаю...

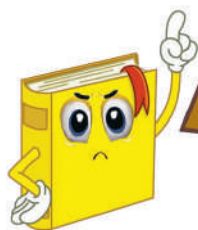

Ідеї для «письменників»

Склади поради, як користуватися книжкою.

23. Розгляньте й обговоріть малюнки. Складіть поради, як користуватися книжкою.

24. Прочитай вірш, зберігаючи інтонацію питальних речень.

Отам, у траві травучій,
сидять яблука.

Їхні серденька-зернятка
перестукуються, перегукуються:

— Еге, **хо-о-о-лодно?**

— Еге, **мо-о-о-кро?**

— Хто нас **зна-а-а-йде?**

— Хто нас **підні-і-і-ме?**

Г. Кирпа

- Який звук у виділених словах ти вимовляєш голосніше, ніж інші?

Звук, який вимовляємо голосніше, ніж інші, називаємо **наголошеним**. Виділення голосом певного голосного звука в слові позначаємо наголосом (´). Склад, у якому є наголошений звук, називаємо **наголошеним**. Інші склади — **ненаголошені**.

- Випиши виділені слова з вірша, підкресли наголошені склади.

25. Розглянь малюнки.

- Вимов слова-назви намальованих предметів. Визнач наголошені звуки.
- Запиши слова-назви цих предметів. Підкресли наголошені склади.

26. Розгляньте й обговоріть малюнок.

- Визнач, кому належать «висловлювання» у тексті.

— Кажуть, що в мене кам'яна сорочка! Але це не так.

— Я буваю і **зелене**, і червоне! Нас дуже люблять і **дорослі**, і **діти**. А ще нас **називають** фруктами.

— Нас також називають фруктами. І я теж буваю зелена, червона, жовта.

— А я — ягода. Мої ягоди зібрані в гроно.

— Ми всі різні, але дуже корисні для дітей та дорослих! (М. Братко).

- Запиши слова–назви предметів, які «спілкуються». Підкресли наголошені склади.

Прочитай «висловлювання» яблука та горіха з вправи 26. Спиши. Постав наголос у виділених словах. Підкресли наголошені склади.

Зміна значення слова із зміною наголосу

27. Прочитай вірш.

На **берéзі** — чорна галка,
А на **бéрезі** — рибалка.

І. Січовик

- Прочитай виділені слова, поясни їхнє значення. Що змінило значення слів?

28. Прочитай речення.

Оргáн — музичний інструмент. Очі — óрган зору людини. Мама приготувала обі́д. Зовнішня частина колеса називається обі́д.

- Назви в реченнях слова, які пишуться однаково, а звучать по-різному. Що змінило значення слова? Спиши й підкресли такі слова.

29. Прочитайте одне одному пісню.

Пісенька Вінні-Пуха

Мешкає в дереві наша Сова,
чув я від неї кумедні слова:
«Зáмок замкнула я свій на замóк.
Дощик пішов — і замóк мій замóк.
В зáмок не втраплю — заіржавів замóк,
він бо під дощиком дуже замóк».
От я й кажу геть усім наперед:
— Кращого в світі немає, як мед!

А. Мілн

(перекл. Л. Солонька, за ред. І. Малковича)

- Спиши текст, позначений зеленою рисою. Підкресли слова, які пишуться однаково, а значення мають різне. Поясни значення цих слів.

Спиши текст, позначений блакитною рисою, з вправи 29. Підкресли слова, які пишуться однаково, а значення мають різне. Поясни значення цих слів.

30. Розглянь малюнки.

- Вимов перші звуки назв намальованих предметів. Чи є перепони на шляху струменя видихуваного повітря при вимові кожного з цих звуків?
- Запиши слова-назви намальованих предметів. Підкресли букви, що позначають приголосні звуки.

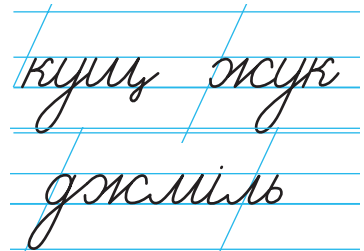

Звуки, при вимові яких струмінь видихуваного повітря має перепони, називаємо **приголосними**. Приголосні звуки утворюються за допомогою голосу й шуму або тільки шуму.

31. Прочитай скоромовку повільно, швидко, ще швидше.

У зливу жахливу під кущем
Дуже змокли жук з джмелем.

В. Вітько

- Які приголосні звуки часто повторюються в скоромовці? Вимов їх.
- Спиши скоромовку, підкресли букви, які позначають приголосні звуки.

32. Прочитай текст.

У саду із землі вигулькнуло щось біле.
— Доброго ранку, **травичко!** Добро-
го ранку, дерева! Це я, **печеричка!**
— Доброго ранку! — відповіли трава
й дерева. — Але ти печеричка непра-
вильна, бо неправильно виросла в саду.
Твоє місце — у лісі! (За З. Мензатюк).

- Як віталася печеричка? Спиши з тексту речення, які вона говорила. Скільки речень ти випишеш?

- Підкресли у виділених словах букви, які позначають приголосні звуки.
- Розглянь малюнок (с. 13). Як ще ми називаємо печеричку?

Печеріця — їстівний гриб. Поширена назва — «шампіньон».

Спілкуймося красно

Спілкуючись, спостерігай за співрозмовником. Намагайся зрозуміти його почуття та настрої. Використовуй слова, які підтримають твого співбесідника.

- Як ти думаєш, печеричка могла образитися на траву й дерева? Вислов власну думку.

Спиши відповідь трави й дерев печеричці з вправи 32. Підкресли букви, які позначають приголосні звуки в словах *неправильно*, *виросла*.

Приголосні звуки [дж], [дз], [дз']. Позначення їх буквами

33. Розглянь малюнки. Зістав слово–назву предмета із звуковою схемою.

дзвіночки
[- = • | - ´ - | - •]

дзьоб
[= • -]

бджола
[- - • | - ´]

- Яке сполучення букв позначає звук [дж]? Яке сполучення букв позначає звуки [дз], [дз']?

Звук [дж] на письмі позначає сполучення букв **дж**.

Звуки [дз], [дз'] на письмі позначає сполучення букв **дз**.

34. Утвори слова.

дж → ем
дж → ин
дж → емпер

дз → він
дз → вони
дз → вонили

джемпер
дзвонили

- Склади два речення, використовуючи утворені слова. Підкресли сполучення букв, які позначають звуки [дж], [дз].

35. Прочитай текст.

Щось зашуміло на лузі. То дзеленькали дзвіночки на череді овечок:

— Дзень-дзелень-дзінь! Дзень-дзелень-дзінь!

А за ними заграли вівчарики на сопілках.

До чого ж тут різнокольорово! Білі ромашки, червоні маки, сині волошки, голубі дзвіночки. Спішать бджілки! А лінивий джміль гуде: «джу-у, джу-у...» (За О. Іваненко).

- Виразно та дзвінко прочитай підкреслені речення. Які звуки ти чуєш на початку кожного слова? Вимов їх, назви букви, які їх позначають.
- Спиши текст, позначений зеленою рисою. Зроби звукові схеми виділених слів. Назви підкреслені слова одним словом.

Розглянь малюнки.

[- ́ | - •]

[- ́ - | - •]

[- • | - • | - ́ | - •]

- Добери до кожного слова-назви предмета відповідну схему. Склади й запиши речення зі словами-назвами намальованих предметів.

Звукове значення букви щ

36. Прочитай загадку.

Коли нема — мене чекають, коли прийду — усі тікають.

- Виразно вимов слово-відгадку, запиши. Зроби звукову схему слова-відгадки. Які звуки позначає буква щ?

Буква **щ** завжди позначає два звуки: [ш], [ч].

37. **Ідеї для «поетів».** Прочитай вірш, уставляючи «розгублені» слова.

Пішли рясні

лящі

Ловилися

дощі

А хлопці — мов **хлющі**:

плащі

Забули про

В. Гринько

- Спиши вірш, уставляючи пропущені слова. Зроби звукові схеми виділених слів.

38. Прочитай текст.

Арчі був напрочуд діловим псом. Коли він був малим щеням, дідусь навчив його збирати пластикові пляшки. Тепер у нього щодня є робота. Арчі навіть навчився виловлювати пляшки з моря. **Щоправда**, він трохи боявся медуз. Місцеві вже звикли, **що** заклопотаний Арчі постійно поспішає із сміттям у зубах.

— Привіт, Арчі! — вибігла назустріч Надійка. — Дивися, що ми вигадали! — І показала ось такий плакат (За К. Єгорушкіною).

- Розкажи, як діти вирішили допомогти Арчі. Ти готовий (готова) допомогти Арчі сортувати сміття? Розкажи, як.
- Спиши перші три речення. Назви букви в підкреслених словах, вимов звуки.

Спиши речення з виділеними словами з вправи 38. Назви букви в цих словах, вимов звуки.

Порівняння вимови звуків [ґ], [ґ'] і [к]

39. Розглянь малюнки.

ґриб

ґудзик

кавун

ягоди

аґрус

калина

- Порівняй вимову приголосних звуків, які позначають виділені букви. Вимова яких звуків подібна? Звук [ґ] чи [к] вимовляється дзвінко?

40. Прочитай текст. Подумай, це дійсність чи казка.

Єгор біг за відірваним гудзиком і раптом потрапив у Країну загублених гудзиків.

— Пригощайся гудзюшками, — запропонувала королева Країни загублених гудзиків.

Єгор узяв солодке печиво-гудзюшку. Воно виявилось неймовірно смачним.

— Дуже смачно! — сказав Єгор. — Дякую.

— Ти такий ґречний! — промовив хлопчик з жовтими кучериками. — Я — Ґудзекудрик (За Л. Ра).

Ґречний — шанобливий, увічливий, чемний.

- Дай письмові відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту.

Куди потрапив Єгор? Що він скуштував? Якою була гудзюшка?

41. Розглянь малюнок. Тобі потрібно купити в магазині продукти, у назвах яких є звук [ґ]. Які продукти ти купиш? Запиши.

Розглянь малюнок до вправи 40. Склади й запиши три речення про казкового Ґудзекудрика. Яким ти його уявляєш?

Дзвінки й глухі приголосні звуки

42. Прочитайте букви сусіду (сусідці) по парті пошепки.

Б, д, з, ж, г, ґ.

- Які звуки ти чув (чула)? Чому?

- Прочитай слова–назви намальованих предметів.

жа**б**ка
ша**п**ка

ко**з**а
ко**с**а

- Порівняй вимову звуків першого та другого рядків. Які з них вимовляємо з дзвінкою?

Приголосні звуки, які вимовляємо з голосом і шумом, називаємо **дзвінками**. Звуки, які вимовляємо тільки з шумом, — **глухими**.

43. Розгляньте таблиці «Дзвінки й глухі приголосні звуки» на ф́орзаці 1.

- Прочитай слова *сон, зорі, ґава, джерело, дуб*. Запиши ті, у яких усі приголосні дзвінки.

44. Прочитай пари слів.

б абка	ґ ава	д им	д ім	л із	д звін	д жміль
п апка	к ава	т ин	т ік	л іс	ц вях	ч апля

- Які звуки позначають виділені букви першого рядка? Другого рядка? Користуйся таблицями, поданими на ф́орзаці 1.
- Спиши три пари слів. Склади й запиши речення з підкресленими словами.

45. Прочитай пари слів.

х ворий — ф орма	х вилина — ф інал
х віст — ф іалки	х воя — ф ортеця
х валько — ф арби	х віртка — ф іолетовий

- Порівняй вимову звука [ф] і звукосполучення [хв]. Зроби висновок. Правильно вимовляй та пиши такі слова.

Спиши перші три пари слів з вправи 45. Склади два речення з підкресленими словами.

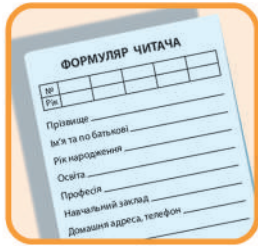

Ідеї для «письменників»

Склади зв'язну розповідь про бібліотеку, якою ти користуєшся.

46. Розгляньте й обговоріть малюнки. Складіть і запишіть зв'язну розповідь про бібліотеку, якою ви користуєтесь.

Дзвінки приголосні звуки в кінці слова та складу перед глухими

47. Розглянь малюнки. Вимов чітко назви цих предметів.

- Запиши слова–назви намальованих предметів. Підкресли букви, що позначають приголосні дзвінки звуки в кінці слова. Як ти їх вимовляєш?

Дзвінки приголосні звуки в кінці слова та перед глухими завжди вимовляються дзвінко.

У словах **вогко**, **нігті**, **кігті**, **легко** звук [г] оглушується та вимовляється, як [х].

48. Прочитай пари слів, уставляючи пропущені букви.

коза — кі..ка

риба — ри..ка

гриб — гри..ки

береза — бері..ка

зуб — зу..чик

дуб — ду..ки

- Спиши тільки ті слова, у яких потрібно вписати букви. Вимов звуки, які позначають вписані букви. Які це звуки? Як вони вимовляються?

49. Прочитай вірші, уставляючи пропущені букви.

В морі пірнає, плаває кит,
Ловить він ри..ку собі на обі..

Я поклала спати кі..ку
У м'яке котяче лі..ко.

І. Січовик

● Спиши вірші, уставляючи пропущені букви.

50. Розглянь малюнки. Прочитай слова, доповнюючи їх «загубленими» буквами. Які звуки позначають ці букви? Спиши слова.

	а		к	а
	а		к	а
	и		к	а

Спиши виділені слова, подані на жовтій плашці (с. 19). Підкресли букви, що позначають дзвінкі приголосні звуки. З двома словами склади й запиши речення.

Тверді й м'які приголосні звуки. Позначення м'якості приголосних знаком м'якшення (ь)

51. Прочитай вірш.

У пенька питає **пень**:
— Що надворі — ніч чи **день**?
А **пеньок** відповідає,
Що не відає й не знає.

[- • =]

[- • =]

[- • | = • ' -]

М. Сингаївський

- Прочитай виділені слова. Порівняй звукові схеми зі словами. Скільки в кожному слові звуків, скільки букв? Яка буква не позначає звука?
- Які звуки позначають букви, написані перед знаком м'якшення? Як вимовляємо ці звуки — твердо чи м'яко?

Буква **знак м'якшення (ь)** не позначає звука.

Знак м'якшення завжди позначає м'якість попереднього приголосного.

- Спиши з вірша слова із знаком м'якшення. Підкресли букви, що позначають приголосні м'які звуки. Підкресли буквосполучення **ьо**.

Для позначення м'якості попереднього приголосного перед [о] пишемо знак м'якшення. Буквосполучення **ьо** пишеться в середині слова.

52. Розгляньте малюнки.

Хто зображений на малюнку? **Що** зображено на малюнку?

- Обговоріть із сусідом (сусідкою) по парті намальовані предмети. Домовтеся, хто з вас випише слова-назви тварин, у яких є знак м'якшення, а хто — назви квітів.

53. Прочитай текст, уставляючи пропущену букву.

Ви бачили, як цвіте цикорій? Він росте біля пол..ових доріг, на пасовис..ках. На довгих прутиках з'являють..ся мален..кі квіти син..ого кол..ору. **Синьоокі** кущі милуют.. очі. Сонце ховаєт..ся — і квітки скручуют..ся й ховают..ся аж до ранку (*За М. Мегерою*).

- Дай письмові відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту.

Де росте цикорій? Що з'являється на довгих прутиках? Коли скручуються й ховаються квіти?

- Підкресли слова зі знаком м'якшення. Що ти знаєш про цю букву?

Спиши речення з виділеним словом з вправи 53. Впиши пропущену букву. У виділеному слові підкресли букву, яка вказує на м'якість попереднього приголосного.

Позначення м'якості приголосних буквами і, я, ю, є

54. Розглянь малюнки.

тополя липа

берізка береза

тюльпан

туя

- Прочитай підкреслені слова. Як вимовляємо звуки, позначені виділеними буквами, — твердо чи м'яко? Які букви написані після них?

Букви **і, я, ю, є** позначають м'якість попередніх приголосних звуків.

55. Розглянь таблицю.

тверді	[д]	[т]	[з]	[с]	[л]	[н]	[р]	[д̂з]	[ц]	–
м'які	[д']	[т']	[з']	[с']	[л']	[н']	[р']	[д̂з']	[ц']	[й]

- Порівняй вимову твердих і м'яких звуків.

Приголосний звук [й] завжди м'який. Цей звук позначають так: [=].

- Прочитай пари слів, назви букви, які позначають м'якість попередніх приголосних.

дім люпин буряк синє дзьоб
дим лимон риба небо дзиґа

- Спиши слова, у яких є м'які приголосні звуки. Підкресли букви, які позначають м'якість попередніх приголосних.

56. Прочитай текст, уставляючи пропущені букви.

Лис н..хнув повітр.. — зайцем пахне. Очам своїм не повірив, як побачив під деревом вухан.. . Сtribнув на зайця! Заєць теж не дрiмав. Тільки його й бачили. Облизався лис і л..г під дубом. А там мишка — шелесть і шелесть у листі. Лис туди-с..ди! Де вона ділася? **#Амишкасховаласявнірку!** (За А. Давидовим).

Виділене речення записане гештегом. **Гештэг** — речення, якому передують позначка # (решітка), а всі слова пишуться разом. Такі речення часто розміщують в Інтернеті як повідомлення про щось або про когось.

- Спиши перші три речення, уставляючи пропущені букви. Що позначають ці букви?
- Спиши виділене речення, поділивши його на слова. Що й кому повідомляється в цьому реченні?

Спиши останні чотири речення з вправи 56. Підкресли букви, які позначають приголосні м'які звуки.

57. Прочитай вірш.

На узліссі довелось
Наполохать Лесі лося.

Лось — у ліс,
А з лісу — лис.

Г. Бойко

[= • -] [- • =] [- • -]

- Вимов звуки, які позначають виділені букви. Як ти їх вимовляєш? Які букви стоять після них? Пригадай, які букви позначають м'якість попередніх приголосних.
- Розглянь звукові схеми. Добери з вірша слова до звукових схем.
- Спиши перше речення. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.

58. Прочитай текст, уставляючи пропущені букви.

Найбіл..ший зелений листок — у лопуха. Коли його примір..ти спереду, то з н..ого виходит.. справжн..сін..кий фартух! А коли покласти на голову, то в негоду він правит.. за парасол..ку! Ото дивовижа! І вс.. ту дивовижу поїдают.. равлики! (За Г. К. Андерсеном, перекл. Г. Кирпи).

- Спиши текст, уставляючи пропущені букви. Що позначають пропущені букви?

59. **Ідеї для «поетів».** Доповни вірш словами, які «розгубилися». Зберігай риму.

По сніжку до снігурів
сніговик у гості

брів

пиріг

міх:

Ніс гостинців сніжний ...
кілька шишок і

Ю. Смаль

- Спиши друге речення з доповненими словами. Вимов у цих словах пару звуків: дзвінкий та глухий. Як вимовляємо приголосні звуки перед *i* та знаком м'якшення?

Спиши перше речення з вправи 59, уставляючи «загублене» слово. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки. Які букви позначають м'якість попередніх приголосних звуків?

Подовжені м'які приголосні звуки

60. Прочитай прислів'я.

Літо дає **коріння**, а осінь — **насіння**.

Знання за плечима не носити.

- Прочитай виділені слова. Який звук вимовляємо подовжено? Який це звук? Які букви його позначають? Скільки таких букв?
- Спиши прислів'я, підкресли букви, які позначають подовжені м'які приголосні звуки.

Подовжений м'який приголосний звук на письмі позначають дві однакові букви. Його позначають так: [=:], [н':], наприклад: читання — [- • | - • | =: •], [ч и | т á | н': а].

61. Прочитай слова та їхні значення.

Вугілля — це

багато предметів одягу.

Убрánня — це

смуга землі вздовж моря.

Узбережжя — це

тверда горюча копалина.

- З'єднай слова та їхні значення. Спиши й підкресли букви, які позначають подовжені м'які приголосні звуки.
- Зроби звукову та звуко-буквену схеми підкресленого слова за зразком, який подано в правилі.

62. Прочитай текст, уставляючи пропущені слова з довідки.

Настя й Олена — подруги. У них однакові ... сукні. Дівчатка сидять за однією партою. Завжди діляться шкільним Дуже люблять уроки ... та Разом готують домашні ... (З журналу «Барвінок»).

Довідка: синенькі, приладдям, читання, малювання, завдання.

- Спиши текст, уставляючи пропущені слова з довідки.
- Зроби звуко-буквену схему підкресленого слова.

Прочитай слова, доповнюючи їх «загубленими» буквами. Які звуки позначають ці букви? Склади й запиши речення з цими словами. Зроби звукобуквені схеми цих слів.

г і я

к о р і я

н а с і я

Апостроф

63. Розглянь малюнки, прочитай їхні назви.

м'яч в'юн

солов'ї

комп'ютер

п'еса

пір'я

- Прочитай правильно слова з апострофом. Після яких букв пишемо апостроф? Які звуки вони позначають? Перед якими буквами пишемо апостроф? Які звуки вони позначають?

Апостроф пишемо після **б, п, в, м, ф і р**, які позначають тверді приголосні, перед **я, ю, є, ї**, якщо вони позначають два звуки: **[йа], [йу], [йе], [йї]**.

64. Прочитай слова.

Моряк, пір'я, солом'яний, буряк, цвях, в'януть, ластів'ята.

- Порівняй вимову слів з апострофом і без апострофа. Спиши слова з апострофом. Які слова ти не списав (списала)? Чому?

65. Прочитай текст, уставляючи пропущений знак у словах.

У полі жив хом..як Щокастик. Він був хазяйновитий: знайде зернятко, за щоку сховає й несе у свою комору. Перед коморою в нього — м..яке кубло з пір..їн і бур..янів. Хом..як цілий день — у пошуках їжі! Від постійної роботи в нього щоки стали великі-превеликі (За К. Дячук).

- Розглянь нору хом'яка (с. 25). Дай письмові відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту, уставляючи пропущений апостроф.

Де жив Щокастик? Що в нього було перед коморою?

Дай письмові відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту вправи 65.

Яким був Щокастик? Як проводить свій день хом'як? Чому в Щокастика стали великі-превеликі щоки?

66. Прочитай загадку.

Скільки б'ють його, а він не плаче й не злиться, тільки скаче.

- Запиши слово-відгадку. Вимов звуки, назви букви. Поясни правопис.

67. Прочитай слова, уставляючи, де треба, апостроф.

П..ятниця, пір..я, п..ють, в..ється, м..ята, подвір..я, ма..як, бур..як.

- Спиши слова з апострофом. Поясни правопис.

68. Прочитай текст, уставляючи, де треба, апостроф.

Дем..ян і Мар..яна працювали в саду. Вони зібрали 5 кілограмів рум..яних яблук і 9 кілограмів духм..яних груш. Усе склали в дерев..яні ящики. Фрукти прикрили зів..ялою травою. Дідусь Валер..ян приніс 15 ящиків на подвір..я.

— Їжте на здоров..я! — сказав дідусь онукам.

- Спиши речення, у яких є числа. Запиши числа словами. Де потрібно, постав апостроф. Прочитай речення, у якому йдеться про побажання дідуся онукам. Які слова він сказав?

Дай письмові відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту вправи 68.

Хто працював у саду? Що зробили з фруктами? Що сказав дідусь?

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Склади й запиши зв'язну розповідь про осінь.

69. Розгляньте й обговоріть малюнки. Складіть і запишіть зв'язну розповідь про осінь.

Повторюю вивчене про звуки та букви

70. Розгляньте таблицю.

Я знаю, що	Я вмію навести приклади
голосних звуків є Їх позначають	[a], [o], [y],
буква я після м'якого приголосного позначає	маля,
буква ї завжди	їжа,
подовжений м'який приголосний звук на письмі позначають	читання,
м'якість попередніх приголосних позначають я ,	сіль,
приголосні дзвінки звуки в кінці слова та перед глухими вимовляють	дубки,

- Під час формулювання яких правил у тебе виникли труднощі? Повтори ці правила. Заповни другу колонку таблиці, навівши приклади за зразком.

Зразок: [a], [o], [y], [и], [], []. А, о, у,

71. Прочитай текст, уставляючи пропущені букви.

Ліс сто..ть у тумані. Уже безлистя. Там у **верховітті** ходит.. зима. Носит.. завір..ху. Тільки ду.. стоїть брунатний. Аж весно.. розд..гнеться. Усі дерева на стужі з голим **віттям** (За Г. Тютюнником).

- Спиши текст, уставляючи пропущені букви. Які звуки вони позначають?

72. Випиши букви.

після яких пишемо апостроф: д, т, м, в, г, р, ф, ж, п, ч, б

перед якими пишемо апостроф: о, я, і, ю, є, у, ї

Зроби письмовий звуко-буквений аналіз виділених слів з вправи 71.

Мої навчальні досягнення

1. Розглянь малюнки.

- Запиши слова-назви предметів, у яких є буква **г**; звук [л']; **ьо**; апостроф.

2. Розкодуй слова. Запиши.

- Зроби звуко-буквені схеми розкодованих слів.

3. Розкодуй слова. Запиши ті, у яких буква позначає два приголосні звуки.

- Зроби звуко-буквені схеми слів, у яких дві букви позначають один звук.

СКЛАД. ПОДІЛ СЛІВ НА СКЛАДИ

Склад. Перенос слів з рядка в рядок по складах

73. Розглянь малюнки.

мак ма

ли мон ли мо

жо лудь жо лу

- Прочитай назви предметів. Скільки голосних звуків у цих словах? Скільки складів? Додай до наступних слів склади, яких не вистачає. Скільки голосних звуків у цих словах? Скільки складів? Чи збігається кількість складів з кількістю голосних звуків? Зроби висновок.

Склад — це частина слова, яка вимовляється одним поштовхом видихуваного повітря. Склад може утворювати один чи кілька звуків, але серед них обов'язково має бути голосний. У слові стільки складів, скільки голосних звуків.

74. Прочитайте склади, які написані на осінніх листочках. «Зберіть» слова.

За кількістю складів слова бувають односкладові (*ніч*), двоскладові (*лі-то*), трискладові (*ма-ши-на*) ...

- Скільки тобі вдалося скласти слів із запропонованих складів?
- Запиши, поділивши на склади.

три двоскладові слова

три трискладові слова

75. Прочитайте текст, у якому «розгубилися» склади.

Бабу.. Настя нічо.. так не любить, як са..ти де..ва. Біля її ха.. цві.. вишні, пахне ліловий бу.. . Та найбільше в ба..сі квітує ка..на. Закінчується лі.. . З кожної гілоч.. на кали.. звисають чер..ні ягоди (За Б. Харчуком).

- Спиши текст, уставляючи пропущені склади. Підкресли два трискладові слова. Що ти знаєш про калину?

Прочитай слова.

Дуб, гриб, сніг, дід, ліс.

- Скільки складів у прочитаних словах? Утвори двоскладові й багатоскладові слова за зразком. Запиши.

Зразок: дуб, ду-би, ду-бо-ві.

Перенос слів, у яких склад позначений однією буквою

76. Прочитай загадку.

На городі в нас грядки, Там зростають малюки,
На грядках — рясні листки: Зелененькі

- Вимов слово-відгадку. Поділи на склади.
- Розглянь таблицю.

Поділ слів на склади	Поділ слів на склади для переносу
о-зе-ро, О-ле-на, і-ри-си	озе-ро, Оле-на, іри-си

Не можна сплутувати правила поділу слів на склади з правилами переносу слів з рядка в рядок. Одну літеру слів не залишаємо в попередньому рядку й не переносимо в наступний.

77. Прочитай слова.

Мрія, око, зошит, огірок, одяг, олівець, плащ, озеро, осінь, осені.

- Випиши ті слова, які діляться на склади для переносу. Поділи на склади (усно).

78. Прочитай текст.

Малий Янко занедужав. Лежить, нічого не бачить і не чує. Навіть Оленки не пізнає. Тільки сонця просить. Яке там сонце! Осінь.

На подвір'ї — калюжі. **Уся** комашня поховалася. Пішла **Оленка** до сонця просити, щоб виглянуло й брата полікувало. І сонце виглянуло! (За В. Короткевичем, перекл. Г. Кирпи).

- Як ти думаєш, чи одужав Янко? Що йому допомогло? Хто йому допоміг?
- Спиши речення з підкресленими словами. Поділи на склади для переносу ті підкреслені слова, які можна поділити (*усно*).

Спиши текст, позначений зеленою рисою, з вправи 78. Яке з виділених слів можна поділити на склади для переносу?

Перенос слів з буквами **ь, й**

79. Розглянь малюнки.

- Вимов слова-назви намальованих предметів. Поділи на склади для переносу за зразком слів, написаних прописним шрифтом. Запиши слова, поділивши їх на склади для переносу. Зроби висновок.

тюль - п'яні рай - дуга

Букви **й** та **знак м'якшення** під час переносу слів не можна відривати від попередньої букви.

80. Прочитай слова.

Байка, гайка, лінійка, вузько, станьте, низько.

- Спиши слова, поділивши їх на склади для переносу.

81. Прочитай текст народної дитячої пісні, уставляючи пропущені склади.

Гойда-гой, ні-...-ка прийшла до нас,
Діточкам ма-...-ким спатоньки вже час.

-чень-

-лень-

Рости, хлопчику, з ви-...-кою враз,
Хай не скупиться до-...-ка для вас.

-лень-

-шень-

- Спиши пісню, поділивши слова з **ь** на склади для переносу.

Запиши слова *опеньки, мальви, майка, лійка, лінійка*, поділивши на склади для переносу. Визнач, скільки складів у кожному слові.

Перенос слів з буквосполученнями **йо,ьо**

82. Прочитайте слова. Де пишемо **ьо, йо**: у середині чи на початку слова?

Сьо-мий, **сьо**-годні, **йо**-гурт, ма-**йори**.

83. Розглянь таблицю, зроби висновок.

Сполучення ьо пишемо	Сполучення йо пишемо
у середині або в кінці складу . Сполучення ьо позначає звук [о] і м'якість попереднього приголосного.	на початку слова та складу . Сполучення йо вживаємо для позначення на письмі звуків [й], [о].

- Прочитай слова із сполученням букв **йо,ьо**, які написані прописним шрифтом. Зверни увагу на те, як поділені слова на склади для переносу.

ма - йо - ріть га - йок сьо - мий

Сполучення букв **йо,ьо** при переносі слів розривати не можна.

- Спиши слова, написані прописним шрифтом.

84. Прочитайте оголошення, уставляючи пропущені сполучення букв **йо,ьо**.

ОГОЛОШЕННЯ

С..годні, с..мого жовтня, у ра..нній бібліотеці відбудеться нагородження переможців літн..ї та осінн..ї олімпіади з шахів.

Привітайте наших сер..зних, прац..витих розумників: Задорожного Йосипа Андрійовича, Воробйова Василя Анатолійовича, Ковальову Олесю Йосипівну, Йосипенка Івана Сергійовича.

- Запиши відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту оголошення, уставляючи в слова пропущені буквосполучення **йо,ьо**.

Коли та де відбудеться нагородження? Кого треба привітати?

Спиши слова з **ьо** та **йо**, поділивши на склади для переносу, з вправи 84.

Перенос слів з буквосполученнями **дж, дз**

85. Розгляньте малюнок.

- Уяви, що все зображене на малюнку може говорити. Кому належать такі висловлювання?

— Летіть швидше на луг! Там ще цвітуть останні дзвіночки!

— Мабуть, я теж полечу за ними! Дж-ж-ж!

— Чому нас не забирають з поля? У мене вже голова тріщить!

— Швидше, швидше летіть до мене! Ми скоро не побачимося.

— Я себе чудово почуваю навіть у люті морози! Мої зернята — наче маленькі жовті гудзики!

- Випиши назви тих «співрозмовників», у яких є буквосполучення **дж, дз**. Усно поділи їх на склади. Чи всі слова можна поділити на склади? Чому?

- Дай відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту.

Що цвіте на лузі? До чого подібні зернята кукурудзи?

Буквосполучення **дж, дз**, які позначають звуки [дж], [дз], [дз'], під час переносу слів не розривають.

86. Прочитай слова з буквосполученнями **дж, дз**.

Дзьо-бами, дзеленчить, задзвонив, ґудзик; джмелі, джерело, джемований, ходжу, сиджу.

- Спиши слова, поділивши їх на склади для переносу, як перше слово.

87. Прочитайте текст одне одному напівголосно.

Польовий льон стояв у цвіту. У нього були такі гарні блакитні квіти! Сонце його гріло, хмари поливали дощем, бджілки дзумкали йому солодкі пісні. Іноді прилітав джміль (За Г. К. Андерсеном).

Льон — це сільськогосподарська рослина, з якої виготовляють лляні волокна, а з насіння — олію.

- Випиши з тексту слова з **ьо, йо, дз, дж, щ**. Поділи на склади для переносу ті, які можна поділити.

Прочитай гештеґи. Спиши речення, розділивши їх на слова. Поясни значення прислів'їв. Поділи на склади для переносу слова з **дж, дз**.

#Недугатурбує — льонпорятує.

#Бджолалетить, демедпахтить.

#Щобкукурудзибулодоволі, зустрічайсонцевполі.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Склади розповідь про домашнього улюбленця або тварину, яка тобі подобається.

88. Розгляньте й обговоріть малюнки. Розкажіть одне одному про своїх домашніх улюбленців.

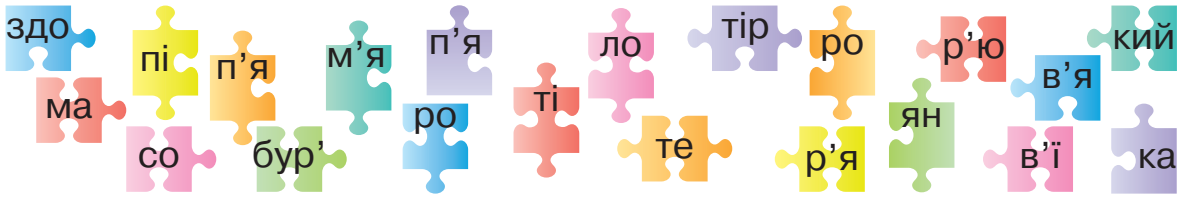

- Опиши свого домашнього улюбленця або тварину, яка тобі подобається.

Перенос слів з апострофом

89. Прочитай «розгублені» склади.

- «Збери» «розсипані» слова. Зверни увагу, чи відокремлюється апостроф від попередньої букви. Зроби висновок.

При переносі слів апостроф не відокремлюється від попередньої букви: *со-ло-м'я-ний, солом'-яний.*

90. Прочитай вірш.

Гороб'ята Чив та Чик
Над **подвір'ям** в'ються.

А як зернятко знайдуть,
Не з'їдять — **поб'ються.**

- Спиши виділені слова, поділивши їх на склади для переносу.

91. Прочитай. З'єднай частини прислів'їв. Спиши, поділивши слова з апострофом на склади для переносу вертикальною рисою.

Здоров'я —
І від бур'яну
Знає кішка,

чиє м'ясо з'їла.
найдорожчий скарб.
буває користь.

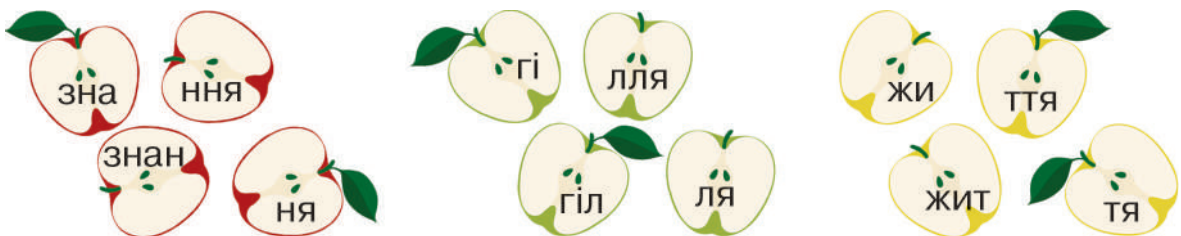
Запиши «зібрані» слова, поділивши їх на склади для переносу, з вправи 89.

Перенос слів з подовженими приголосними звуками

92. Прочитай «розгублені» склади слів з подовженими приголосними.

- Зроби висновок: як діляться на склади для переносу слова з подовженими приголосними. Запиши «розсіпані» пари слів, поділивши їх на склади так, як на малюнках (с. 35).

Слова з подовженими м'якими приголосними ділити на склади треба так: *жи-ття*, а переносити з рядка в рядок можна по-різному: *жи-ття*, *жит-тя*; *зна-ння*, *знан-ня*.

93. Прочитай слова.

Зі-лля, зіл-ля, коріння, навчання, читання, малювання, приладдя, смеркання, уміння.

- Спиши, поділивши слова на склади для переносу по-різному, за зразком перших двох.

94. Прочитай текст.

На узліссі ріс кущ калини. Весною на ньому біліє пишне суцвіття. Після цвітіння з'являються грона червоних ягідок. Їх використовують для лікування багатьох хвороб. Осінні дощі зривають пожовклі листки калини. А ягідки червоніють і взимку (*З журналу*).

- Випиши слова з подвоєними буквами, поділивши їх на склади для переносу по-різному.

Слова, де приголосні звуки збігаються, можна переносити по-різному: *ли-стки*, *лист-ки*; *си-ничка*, *сини-чка*, *синич-ка*.

Випиши підкреслені слова з вправи 94. Поділи їх на склади для переносу.

Повторюю вивчене про склад

95. Розгляньте таблицю. Прочитайте, доповніть усно кожне правило.

Я знаю, що	Я вмію навести приклади
склад — це частина слова, яка вимовляється одним поштовхом повітря. У слові стільки складів, стільки Слова є односкладові, ... ,	мир, ... ,
одну літеру в попередньому рядку не ... і не	огірок —
букви й та знак м'якшення при переносі не	чайка, мальва

буквосполучення дж, дз , які позначають звуки [дж], [дз], [дз'], при переносі слів	задзвенів, бджілка
буквосполучення йо,ьо при переносі слів	майори, мальоване
при переносі слів апостроф	пам'ять
слова з подовженими приголосними переносити можна	життя

- Під час формулювання яких правил у тебе виникли труднощі? Повтори ці правила.
- Заповни другу колонку таблиці за зразком.

Зразок: 1. Мир, шко-ла, ма-ши-на, Бать-ків-щи-на. 2. Огірок — огі-рок,

Мої навчальні досягнення

1. Розгляньте й обговоріть малюнок.

- Запиши слова-назви намальованих предметів, у яких є: 1. апостроф; 2. знак м'якшення; 3. склад з однієї букви; 4. буквосполучення **дз, дж**; 5. буква, яка позначає інший звук; 6. буква, яка позначає два приголосні звуки; 7. буква, яка позначає два звуки: голосний та приголосний.
2. Розглянь звукові схеми слів.
- [= ́ | = : •] [- - • | = : ́]
- Добери до звукових схем слова. Запиши, поділивши їх на склади для переносу.

СЛОВО

Лексичне значення слова

96. Прочитай текст.

Слово! Воно вітає, зустрічає, наставляє та допомагає. Воно радісне, захопливе, мудре й горде. Усе це — рідне слово, таке значуще та прекрасне (За Р. Кацавцем).

- Яким є слово? Знайди відповідь у прочитаному тексті. Спиши.

97. Прочитай текст.

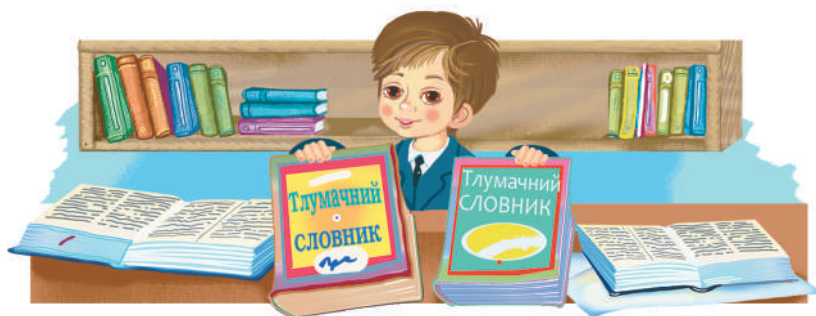
Скільки слів у сучасній українській мові? На це запитання не відповість ніхто!

Мова змінюється, розвивається, збагачується протягом багатьох років. **Кожне слово має своє значення.** Українська мова за запасом слів є однією з найбагатших у світі.

- Про що йдеться в підкресленому реченні? Спиши текст, позначений зеленою рисою.
- Прочитай виділене речення. Поясни.

Слова́ — це назви тих предметів, які людина бачить навколо себе, ознаки та дії цих предметів.

Значення слів пояснює «Тлумачний словник». **Словник** — книжка, у якій в алфавітному порядку подані слова та їхні значення.

Саджанець — молода рослина, вирощена в розсаднику й призначена для садіння.

Серпанок — 1. Легка прозора тканина; вуаль. 2. Щось подібне до диму чи туману, що заважає бачити, сприймати предмет чітко.

Перше слово має одне значення, а друге — два.

Отже, у нашій мові є слова, які мають одне або декілька значень.

- Склади й запиши речення зі словом *серпанок*.

значення перше значення друге

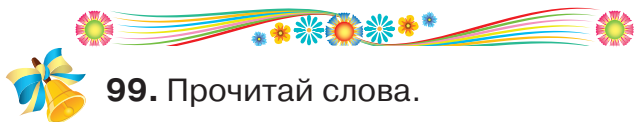
98. Прочитай прислів'я.

Слово до слова — складається мова. Від теплого слова й лід розмерзається. Не кидай слова на вітер. Красне слово — золотий ключ.

- Поясни, як ти розумієш значення другого й третього прислів'їв. Спиши друге прислів'я.

Спиши перше й останнє прислів'я з вправи 98. Як ти розумієш їхнє значення?

99. Прочитай слова.

Тролейбус, глечик, автомобіль, тарілка, автобус, стіл, мотоцикл, диван, шафа, чашка, крісло.

- Випиши слова-назви предметів у три групи.

Тролейбус, ... — це ...

Диван, ... — це ...

Глечик, ... — це ...

трамва́й / *метро́*

100. Прочитайте текст.

Це я — мишенятко Мицик. Моя сусідка **тітонька** Марина хоче, щоб у її господі було **всього** вдосталь. Я в усіх шафах і буфеті прогриз невеличкі дірочки. Це для того, щоб тітонька Марина знала, де в неї лежать які продукти. Мені неважко. Я ж не просто їм хліб, булочки, макарони, масло, сир, сметану, ковбасу, сосиски, **сардельки**, сало, манку, гречку, вівсянку, рис і все, що вона для мене приносить (За Ю. Чеповецьким).

● Випиши слова–назви предметів у чотири групи.

1. Вироби з борошна. 2. Молочні вироби. 3. М'ясні вироби.
4. Крупи.

101. Розглянь малюнки.

● Уяви, що тобі потрібно в магазині розкласти на полиці спортивні товари й посуд. Запиши у дві групи слова–назви товарів, які ти покладеш на різні полиці. Що «зайве»?

Випиши з вправи 100 виділені слова, поділивши їх на склади для переносу. Випиши з цієї ж вправи підкреслені слова, зроби звукові схеми цих слів.

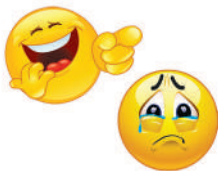
Слова, протилежні за значенням

102. Розглянь малюнки.

Час
день — ніч

Дія
плакати —
сміятися

Смак
солодкий —
кислий

Зріст
високий —
низький

Виділені слова — це слова, **протилежні за значенням**.

● Склади й запиши речення з двома словами, протилежними за значенням (*вибір власний*).

103. Розглянь малюнки. Добери й запиши до слів–назв предметів протилежні за значенням слова, які вказують на зріст, рух, якість.

- Склади речення з однією парою слів, протилежних за значенням.

104. Прочитай текст.

Ішов сніг. Старий сумний пес сидів і спостерігав за сніжинками. _____ цуцик _____ і ловив сніжинки. Для старого пса сніг був **холодним** і сонним. Цуценя **раділо** снігові й зимі. От яким різним був сніг для старого пса та молодого цуцика. Чому? (За Л. Повх).

- Добери до підкреслених слів слова, протилежні за значенням. Впиши їх замість рисок. Спиши перші три речення.
- Впиши виділені слова. Добери до них слова, протилежні за значенням.

Прочитай слова.

Далекий, темно, працюватий, закривати, одягнутися.

- Добери до поданих слів протилежні за значенням. З однією парою слів склади два речення. Запиши.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Склади й запиши речення, використовуючи малюнки та початок казки.

105. Прочитайте початок казки М. Людкевич «Цілюща аптека». Обговоріть зміст.

У зайчика заболіло горло. Зайчиха почала шукати трави для цілющого чаю. Збирала й думала, що пора відкривати лісову аптеку, де було б усе, що треба.

106. Розглянь малюнки. Склади речення, використовуючи малюнки.

Слова, близькі за значенням

107. Прочитай текст.

— Егей! Як тебе звать? — гукнула сорока до лелеки.

— **Буслом**, — мовив той. — А цього — **гайстром**, а того — **чорногузом**, а найменшого — **лелеченьком**.

Сорока здивувалася: як це так? У неї всі діти зуться сороченятами. А тут четверо — і кожного інакше зуть (*За І. Нікітченком*).

- Продовж ряд виділеними в тексті словами.

Лелека — ... , ... і

В українській мові є багато слів, різних за звучанням і написанням, але з дуже близьким значенням. Такі слова утворюють ряд, у якому є основне слово: **іти** — *ступати, прямувати, шкандибати, плентатися, летіти, чвалати*.

108. Прочитай слова.

Будинок, оселя, **сміливий**, хата, хоробрий, **веселий**, відважний, радісний, бадьорий.

- До виділених добери ряд слів, подібних за значенням. Запиши за зразком.
Зразок: **будинок** — оселя,

109. Прочитай прислів'я.

Без матері й сонце не гріє. Любо й неньці, як дитина в честі. Кожна матінка свою дитину хвалить.

- Спиши прислів'я, підкресли слова, подібні за значенням.

Склади й запиши два речення з двома словами, близькими за значенням, з вправи 107 (*вибір власний*).

Пряме й переносне значення слів

110. Прочитай текст.

У селі казали, що в Івана Манжули **золоті руки**. Я став приглядатися до нього. Які вони, золоті руки?.. Зроблені із **золота**, як **серезки** моєї мами?.. Аж ні!.. Звичайнісінькі! Тоді тато пояснив: «**Золотими** їх тільки зуть, тому що вони дуже вмілі». І справді, Іван, за що б не взявся, одразу зробить! (*За О. Пархоменком*).

- Хто розповідає про свої спостереження? Чому? Що говорили про руки Івана Манжули? Що тато відповів синові?
- Спиши речення, у яких є виділені слова.

Слова вживаються в прямому й переносному значенні. У словосполученні *золоті сережки* слово *золоті* вжито в прямому значенні, тобто зроблені із золота, а в словосполученні *золоті руки* слово *золоті* вжито в переносному значенні, тобто дуже вмілі руки.

111. Розгляньте таблицю.

Пряме значення	Переносне значення
пшеничне колосся (тобто колосся пшениці)	пшеничне волосся (тобто волосся кольору пшениці)
важкий мішок	важкий спогад
плаче дитина	плаче осінь

- Розкажіть одне одному, що означають словосполучення *важкий спогад* і *плаче осінь*.
- Домовтеся та складіть два речення зі словами, які вжиті в прямому й переносному значенні.

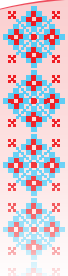

112. Прочитайте одне одному текст.

Наша хмара

Як затягнеться небо сірим серпанком, то я вже знаю: треба чекати нашу хмару. Хмара живе за лісом. Вона приходить звідти. Висунеться поволі, потягнеться, почухається животом об колючі верхівки сосон і повзе на село. Та й стане над нашою хатою. А тоді я-ак сипоне! **Великі** краплі падають рясно, **важко**... (За О. Кротюк).

- Значення підкресленого слова подано на с. 39. Прочитай.
- Знайди в тексті й прочитай слова, які вжито в переносному значенні. Спиши перше, друге й третє речення. Підкресли слова, які вжито в переносному значенні.

Спілкуймося красно

Правильне використання слів у переносному значенні, слів, протилежних за значенням і подібних за значенням, збагачує та прикрашає наше мовлення. Турбуймося разом про красу, правильність і багатство мови!

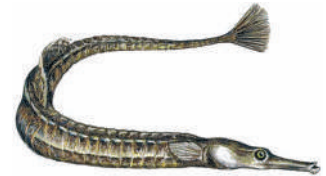
Спиши текст з вправи 112, позначений зеленою рисою. Підкресли слова, які вжито в переносному значенні. До виділених слів добери протилежні за значенням.

Однозначні й багатозначні слова

113. Прочитай текст.

Ти знаєш, для чого нам голка? Правильно! Голкою вишивають, зашивають, пришивають... Але чому рибу назвали *голкою*? Вона видовжена, як голка. **Голка**-риба й **голка** для шиття (За М. Леденцовим).

- Чому рибу назвали *голкою*? Як звучать виділені слова та як їх пишуть? Спиши речення з виділеними словами.

Слово, що має одне значення, називають **однозначним**: *слюсар, олень*. Слово, що має два та більше значень, називають **багатозначним**. Багатозначні слова звучать і пишуться однаково, а значення мають різне.

114. Розглянь малюнки.

- Що зображено на малюнках? Склади й запиши речення зі словами-назвами зображених предметів. Підкресли слова, які звучать і пишуться однаково, а значення мають різне.

115. Прочитай прислів'я.

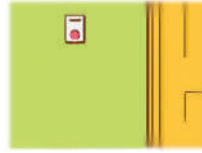
Земля чорна, а білий хліб родить (). Навіть пташка й та має рідну землю (). У Землі — супутник Місяць, а в людини — книжка ().

- Яке слово повторюється в кожному прислів'ї? Спиши прислів'я, вписуючи в дужках значення слова *земля*, які запропоновані в довідці.

Довідка: планета, Батьківщина, ґрунт.

Розглянь малюнки.

- Склади речення до кожного малюнка. Запиши.

**Слова, що називають предмети, ознаки, дії, числа.
Розподіл слів на групи за значенням і питаннями**

116. Розгляньте й обговоріть малюнок.

- Запиши відповіді на запитання за зразком.

1. **Хто** зображений на малюнку? 2. **Що** ти бачиш на малюнку?
3. **Який** слон? 4. **Яке** слоненя? 5. **Що роблять** фламінго? 6. **Що робить** мавпочка? 7. **Скільки** ти бачиш птахів? 8. **Скільки** намальовано тварин-дітей?

Зразок: хто? — люди, ... ; що? — кущі,

117. Прочитай текст, уставляючи пропущені слова з довідки.

У дядька Мирона біля порога стоїть (*який?*) ... пес спанієль. У нього (*які?*) ... очі, (*які?*) ... лапи, (*які?*) ... вуха, (*який?*) ... хвіст.

Дядько хоче мати живого собаку. І я хочу. Мені (*скільки?*) ... років, за мене (*що роблять?*) ... батьки. Але чому дядько Мирон не може завести собаку? Йому вже (*скільки?*) ... , і він вирішує сам (*За О. Луцинською*).

Довідка: глиняний, великі, довгі, пишні, короткий, вісім, вирішують, сімдесят чотири.

- Спиши перших два речення, уставляючи замість питань слова з довідки.

118. Прочитай вірш.

Посадив ведмідь в лісочку
Шість беріз і три дубочки.

Полічити сам не вмів —
Нас з тобою попросив.

- Доповни відповіді на запитання словами з вірша. Запиши.

Хто? Що зробив? Скільки беріз? Скільки дубочків?

Спиши текст з вправи 117, позначений зеленою рисою, уставляючи замість питань слова з довідки.

Іменник

Слова, які відповідають на питання хто? і що?

119. Прочитай скороговки.

Жовтий жук купив жилет,
Джемпер, джинси та жакет.

Забажала жабка в жбанку
На базар везти сметанку.

Л. Мовчун

Жба́нок — глечик.

- Що купив жук? Запиши.

Що? — жилет,

- Розглянь малюнок. Хто на ньому зображений? Запиши.

Хто? — жабка,

Іменник — це частина мови, що називає предмет і відповідає на питання **хто? що?** Слова-назви неістот відповідають на питання **що?** Слова-назви істот відповідають на питання **хто?**

123. Розглянь малюнок.

- Доповни словосполучення іменниками, які відповідають на питання хто? і що?

Колючий (хто?) ...
Маленька (хто?) ...
Працьовита (хто?) ...

Їстівні (що?) ...
Житні (що?) ...
Трухлявий (що?) ...

124. Прочитайте одне одному текст, уставляючи іменники з довідки.

(хто?) ... та (хто?) ... бігали алеями парку й збирали різнобарвні (що?) (хто?) ... просила назбирати таких листочків, аби взимку робити (що?)

Маленький (хто?) ... , який сидів на листку, сумно дивився на діток. Скоро (що?) (хто?) ... на зиму лягають спати. Але ж (хто?) ... нещодавно народився й не хоче спати! Йому аж (що?) ... на очі навернулися (За Ю. Смаль).

Довідка: Марійка, Василько, листочки, мама, аплікацію, павучок, зима, павуки, **сльози**.

- Спиши перші два речення, уставляючи пропущені іменники. Виділені слова поділи на склади для переносу.

Спиши текст з вправи 124, позначений зеленою рисою, уставляючи з довідки пропущені іменники.

Зміна іменників за числами (один–багато)

125. Розглянь малюнок. Хто (що) один, а кого (чого) багато?

зédна
світлофóр

- Прочитай слова, написані прописним шрифтом. Що тобі про них відомо?

- Запиши три слова за зразком.

Один (предмет)
вантажна машина

Багато (предметів)
будинки

126. Прочитай вірш.

Дивну звичку Петрик має:
все у хаті розкидає.
Під столом лежить піджак,
спочива на нім... їжак.

На столі — книжки, калач,
молоток, футбольний м'яч.
На маленьку табуретку
зошити кладе, шкарпетки...

М. Пономаренко

- Ти схвалюєш поведінку Петрика? А в тебе є така звичка?
- Випиши підкреслені слова за зразком.

Зразок: один (хто?) Петрик, ... ; (що?) ... ; багато (що?) книжки,

127. Прочитайте текст та обговоріть його зміст.

У нашої столиці є особливий день. День Києва! Зі всієї України сюди привозять різні дива. Та найбільші дива — на Андріївському узвозі: писанки, рушники, скриньки! **Коржики, тістечка, сухарики, пампушки, пиріжки!** Капелюхи, капелюшки, брилики! Але це ще не все! Приїжджайте до Києва на день міста — самі побачите (*За З. Мензатюк*).

- Розкажи про день міста (села), у якому ти живеш або тобі довелося бути.
- Спиши виділені іменники за зразком.

Зразок: пампушка — пампушкі;

Спиши останнє речення з вправи 127. Випиши з вправи 127 підкреслені іменники за поданим зразком.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Напиши листа Святому Миколаю, у якому розкажи про свої добрі справи.

128. Прочитай вірш.

Нічка зорі розсипає,
Тихо-тихо сніг лягає,

Він до кожного віконця
Диво дивне наближає.

І Андрійко, і Марійка —
Кожен з них чудес чекає,

Бо готуються зустріти
Час Святого Миколая.
Н. Яременко

- Якого свята чекають діти? Як ти до нього готуєшся? Напиши лист Святому Миколаю.

 Іменники, протилежні за значенням

129. Прочитай загадку.

Я протилежне слову «літо»,
У мене біла, тепла свита.

Хоч мороз люблю сама,
Адже звуть мене

- Вимов слово-відгадку. Запиши іменник, протилежний за значенням.

130. Прочитай слова. Запиши слова, протилежні за значенням, парами.

Учений, **праця**, неук, друг, світло, **лінь**, мир, початок, війна, темрява, ворог, кінець.

- Прочитай виділені слова. Використай їх у прислів'ї. Спиши.
... людину годує, а ... марнує.

131. Прочитай текст.

На горішньому поверсі домівки жив кіт. Він боявся собак. Їх у дворі було багато! Собаки були різні: сміливці і боягузи, велетні і малюки, приятелі і недруги. Кіт боявся всіх! День і ніч не підводився з постелі. І мріяв про море... (За Ф. Екман, перекл. Г. Кирпи).

- Випиши речення зі словами, протилежними за значенням.

Прочитай слова. Запиши слова, протилежні за значенням, парами. Підкресли слова, у яких букв більше, ніж звуків.

Вечір, північ, земля, ранок, радість, смуток, небо, південь.

 Іменники, близькі за значенням

132. Прочитай вірш.

Хмарка сонечко ховає,
Дош легенький накрапає.

Чорна хмара десь взялася,
Раптом злива почалася,

І вода все заливає,
Дощовиця не вгаває.

Ливень, проливень повсюди,
І не можуть вийти люди.

Н. Красоткіна

- Прочитай підкреслені слова. Їх називають **близькими за значенням**. Випиши їх.

133. Прочитай слова, близькі за значенням.

Діти, малюки, дітвора, дітлахи; змайстрували, зробили, виготовили; птахи, пернаті друзі; щебечуть, цвірінькають, співають.

- У якій групі всі слова, близькі за значенням, є іменниками?
- Доповни речення найбільш влучним словом кожної групи. Запиши.

... вирішили допомогти пташкам. Вони ... годівнички. ... прилетіли до годівничок. Вони радісно ... ,

134. Прочитай слова кожного рядка.

Будинок, оселя, хата, двір.
Метелиця, хуртовина, холод, завірюха.
Дорога, шлях, стежка, путь.

- Знайди в кожному рядку «зайве» слово. Вилучи (усно).

Спиши з вправи 134 слова, подібні за значенням, вилучивши «зайве».

Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах

135. Розгляньте малюнки. Прочитайте назви рослин.

іван-чай

грицики

васильок

лілії

мальви

- З якої букви (великої чи малої) пишемо назви рослин?
- Чи погоджуєшся ти, що назви цих рослин нагадують імена: Іван, Грицько, Василь, Лілія, Мальвіна? З якої букви пишемо імена людей?

Імена, по батькові та прізвища людей пишемо з **великої букви**.

- Назви прізвище та ім'я свого сусіда (сусідки) по парті. Запиши.

136. Прочитай текст.

Чимало прізвищ пов'язано з різноманітними професіями. Бондар виготовляв бочки, стельмах — вози, гончар — вироби з глини, швець шив взуття, скляр склив вікна. От і маємо: **Бондар**, Бондаренко; **Стельмах**, Стельмашенко; **Гончар**, Гончаренко; **Швець**, Шевчук; **Скляр**, Скляренко.

- Поясни, чому виділені слова пишемо з великої букви, а підкреслені з малої.
- Спиши речення, у якому є прізвища людей.

137. Прочитай текст.

Київ — столиця України. У ньому є багато пам'ятників славним українцям: Богданові Хмельницькому, Тарасові Шевченку, Лесі Українці, Іванові Франку.

- Спиши текст. З якої букви пишемо імена та прізвища людей?

Прочитай скоромовку.

Ой, збирала Маргаритка
маргаритки на горі.

Розгубила маргаритки
Маргаритка у дворі.

- Спиши скоромовку. Підкресли ім'я дівчинки. З якої букви пишемо це слово? Чому?

138. Прочитай текст.

— Діти! — звернулася Катерина Василівна до другокласників. — Сьогодні до нас прийшла нова учениця. Її звати так, як тебе, Оленко. Тобто вона твоя **тезка**. Сподіваюся, ви потоваришуєте.

- Як звати нову ученицю? Прочитай виділене слово.

Людей, які мають однакові імена, називають *тезками*.

- Запиши прізвище й ім'я тезки-однокласника (однокласниці) або знайомого (знайомої).

139. Прочитай текст.

У Петра Васильовича є діти: Павлик і Марічка. Діти виростуть, і їх називатимуть Павло та Марія й додаватимуть ім'я батька Петра, тобто називатимуть по батькові — **Павло Петрович, Марія Петрівна**.

- Розглянь таблицю. Запиши ім'я та по батькові за зразком виділених слів у тексті.

ім'я дитини	ім'я батька	по батькові
Дмитро	Іван	
Катерина	Григорій	
Олена	Василь	

140. Прочитай текст, уставляючи пропущені букви.

Моя бабуся Ольга каже, що кожна культурна людина має відвідувати музеї. Сьогодні 2-А та 2-Б класи разом із Сергієм Володимирівцем і з моєю бабусею Ольгою Дмитрівною йдуть до краєзнавчого музею. Список учнів складав Остап — мій тезка.

Ось що він написав.

1. Крилатко ..лена ..ригорівна.
2. ..етренко ..арія ..митрівна.
3. Коваль ..іктор ..ікторович (За Н. Гуменюк).

- Спишіть список учнів, уставляючи пропущені букви.

- Як звати хлопчика, який розкажує про події?

Спиши текст з вправи 140, позначений зеленою рисою. З якої букви пишемо прізвища, імена та по батькові?

Велика буква в кличках тварин

141. Розгляньте малюнки героїв казок. Обговоріть, з яких казок ці герої.

Крут' і Верть Вінні-Пух П'ятачок собачка киця мишка
 Хвінка Варварка Сіроманка

- Прочитай перші три підписи під малюнками. Це — **клички тварин**. З якої букви написані ці слова?
- Прочитай підкреслені слова. Це — **назви тварин**.

Назви тварин пишемо з **малої букви**, а клички — з **великої**.

- Спиши за зразком. Підкресли клички тварин.

Зразок: мишенята Круть і Верть; ведмедик

142. Прочитайте текст та обговоріть його зміст.

Сич пан Микола почав складати список учнів до школи.

У зайчихи троє зайченят — Зая, Мая та Рая. У курочки Зозулечки — курчатко Милка. В індички Молодички є синок Петричка. У киці Мурлиці — синок Мура. У гуски Сірокрилки — гусочка Мартусечка. У качечки Прачечки — синочок Качурочок.

У вересні школа була відкрита.

— Доброго ранку! — вітає учнів сич пан Микола.

— Доброго ранку! — відповідають учні (*За Н. Грець*).

- Домовтесь із сусідом (сусідкою) по парті, хто з вас випише клички дітей-тварин, а хто — клички дорослих за зразком.

Зразок: зайченята Зая, ... та ... ; курочка Зозулечка, ... ,

- Прочитай виразно привітання вчителя та відповіді учнів. Спиши.

Спілкуймося красиво

Привітання є виявом уваги та поваги до людини. Для привітання використовуйте такі слова: *добридень, добрий день, доброго ранку, добрий вечір.*

Прочитай словосполучення.

Собачка чорний — ... ; корівка біла — ; телятко руде — ... ; курочка чубата —

- Добери клички тварин, запиши за зразком.

Зразок: котик пухнастий — котик Пушок.

Велика буква в назвах вулиць, міст, сіл, річок, гір

143. Прочитай вірш.

У **Грушевому** — груші,
Груші запахуці!

В **Яблунівці** — яблука,
Яблука смачнучі!

У **Вишневім** — вишні,
Чорні, аж солодкі.

А у горах в **Світлому** —
Небеса і птах.

Отака **Українонька** В сонці і садах!

Л. Повх

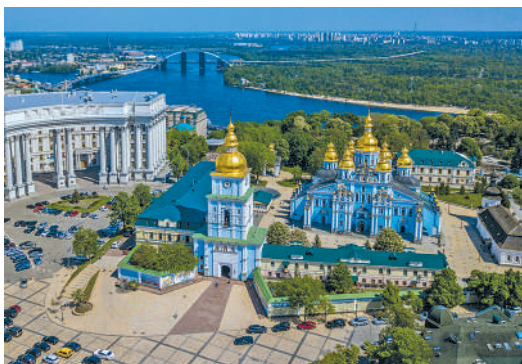
- Прочитай виділені слова. Яке з них називає нашу державу? На що вказують інші виділені слова? Від яких слів утворилися їхні назви? З якої букви пишемо назви сіл, міст і держав?
- Прочитай підкреслені слова. Назви їх одним словом.
- Випиши назви сіл, міст і держави.

144. Прочитай текст.

— Сьогодні я їду в столицю — **Київ**, — сказав дядько Володя.

— А що таке столиця? — став допитуватися Борис.

— Столиця — це найбільше й найважливіше місто в **Україні**. Там є велика **річка Дніпро**, яка впадає в **Чорне море**. А над Дніпром стоїть пам'ятник князю Володимиру Великому. А ще є Софійський собор, Михайлівський собор, велика вулиця Хрещатик, майдан Незалежності (За Х. Лисовецькою).

- Розглянь фото, на якому видно Михайлівський собор, річку **Дніпро** та вулиці **Києва**.
- Спиши текст, позначений зеленою рисою. Прочитай виділені слова. З якої букви пишемо назви міст, сіл, річок і морів?
- Прочитай підкреслені слова. З якої букви пишемо назви вулиць і майданів?

Назви міст, сіл, річок і морів пишемо **з великої букви**.
Назви вулиць, площ і майданів пишемо **з великої букви**.

145. Прочитай лист хлопчика, який хоче мати нових друзів.

Я — Микола Стороженко. Живу в мальовничому селі Житнівці, на вулиці Шкільній. Біля мого села протікає річка Буг. За річкою — містечко Берегове. Там, на вулиці Горіховій, живе мій друг Максим Козаченко. Ми хочемо з вами товаришувати.

Микола

- Випиши з тексту прізвища людей, назви села й містечка, вулиць і річки.

Напиши лист-відповідь Миколі Стороженку, доповнюючи текст словами. Зверни увагу: слова, які пишемо з великої букви, схемою позначаємо так: .

Я . Живу в на вулиці .
 Біля мого протікає . У мене є .
 Він живе на .

Спілкуймося красно

Лист, написаний рукою, — це вияв поваги, близькості, сердечності почуттів до адресата. Того, хто пише лист, називають **адресантом**; той, кому пишуть, — **адресат**.

Повторюю вивчене про іменник

146. Розгляньте таблицю.

Я знаю, що	Я вмю навести приклади
іменник — це	школа,
іменники є близькі за	лелека,
іменники є протилежні за	ніч,

- Під час формулювання яких правил у тебе виникли труднощі? Повтори ці правила. Заповни другу колонку таблиці, навівши приклади за зразком.

Зразок: *що?* — школа, *хто?* — школяр,

147. Розгляньте малюнки.

- Домовтесь із сусідом (сусідкою) по парті, виберіть і виконайте завдання.

Меблі: шафа,

Посуд: чашка,

Електроприлади: кавоварка,

Повітряний транспорт: повітряна куля,

148. Прочитай слова.

Світло, іти, темрява, шкандибати, **друг**, плентатися, **учений**, будинок, неук, хата, ворог, хороми.

- Випиши до виділених слів слова з протилежним значенням, до підкреслених — слова, подібні за значенням.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Створи вітальну листівку до Нового року.

149. Розглянь оформлення новорічних листівок. Створи власну вітальну листівку та привітай тих, кого ти любиш.

Мої навчальні досягнення

Розглянь малюнок.

- Запиши: 1. п'ять іменників, які називають істот; 2. п'ять іменників, які називають неістоти; 3. добери й запиши ім'я кожного члена родини; 4. ім'я та по батькові одного з дітей; 5. добери й запиши клички kota й собаки; 6. назву вулиці, на якій проживає родина; 7. хто один; кого (чого) багато.
- Добери й запиши до іменника *будинок* слова, подібні за значенням.
- Добери й запиши до іменника *день* слово, протилежне за значенням.

Прикметник

Слова, які називають ознаки предметів

150. Прочитайте текст.

Були собі царівни-барви. Вони одягли шовкові сукні, кожна — свою улюблену: червону, оранжеву, жовту, зелену, блакитну, синю, фіолетову — та й подалися до квітника.

- Розглянь малюнок. Чи має квітник кольори? Як, на твою думку, варто назвати квітник: сумний чи веселий?
- Якого кольору були сукні в царівен? Спиши речення, у якому про це йдеться.

151. Прочитай текст.

Узялися царівни-барви за роботу! І закрасувалися червона троянда, оранжева красоля, жовтий соняшник, зелена м'ята, блакитні дзвіночки, сині волошки, і фіолетові пахучі квіточки матіюли.

— Ой веселка семибарвна! — зраділа Марійка (За З. Мензатюк).

- Розглянь малюнок. Яким став квітник? Який квітник тобі більше до вподоби?
- Прочитай підкреслені слова. На що вони вказують? На які питання відповідають? Запиши за зразком назви квітів та ознаки за кольорами.

Зразок: (що?) красоля (яка?) оранжева.

Прикметник — це частина мови, що вказує на ознаку предмета та відповідає на питання **який? яка? яке? чий? чия? чиє?**

152. Розгляньте й обговоріть малюнки.

Прикметники називають ознаки предметів.

	колір	розмір	смак	матеріал	форма
	✓		✓		
	✓	✓			
		✓		✓	
				✓	✓

- Прочитай слова у верхньому рядку таблиці. Це **ознаки**, які називають прикметники.
- Запиши ознаки намальованих предметів, відповідно до вказаних позначок, за зразком.

Зразок: ложка (яка?) маленька, срібна; лимон (який?) ...

Прочитай вірш.

А очі в мамі — добрі, ніжні,
 А голос — чистий і дзвінкий,
 А руки — теплі і надійні,
 а погляд — сонячний, ясний.

ніжні дзвінкий

Л. Лужецька

- Вивчи вірш напам'ять. Розкажи його виразно.
- Спиши, підкресли прикметники. На які питання вони відповідають?

153. Розгляньте малюнки.

- Доповни й запиши речення, використовуючи слова з довідки.

Довідка: овальна, фарфорова, скляна, прямокутна, металева, фігурна.

Ознаки за матеріалом, з якого зроблені вази: фарфорова,
Ознаки вази за формою: овальна,

- На які питання відповідають слова, що є в довідці?
- Допоможи Марійці вибрати вазу для троянд. Доповни речення. Спиши.
Марійка взяла вазу.

154. Прочитай текст, уставляючи пропущені прикметники з довідки.

Багато річок починаються в горах.
Над річкою сходить (яке?) ... сонечко. (який?) ... вітер колише (який?) ... очерет. Піднімається (який) ... туман. Над водою літає (яка?) ... бабка. У піску живе (яка?) ... тихохідка.

- Спиши текст, уставляючи пропущені прикметники з довідки.

Довідка: заспане, легенький, зелений, білий, метка, маленька.

155. Прочитай та відгадай загадку.

Має гарні жовті вічка
Й фіолетову спідничку.
Запах ніжний та духмяний
Наповняє ліс весняний.

- Які прикметники допомогли тобі відгадати загадку?
- Доповни речення прикметниками з тексту.

Вічка (які?) ... та

Спідничка (яка?)

Запах (який?) ... та

Ліс (який?)

Прочитай та доповни речення прикметниками з довідки.

Кущ калини (який?) ... і

Ягода калини (яка?) ... і

Квіти калини (які?) ... і

Довідка: високий, червона, густий, соковита, білі, запашні.

Прикметники, протилежні за значенням

156. Розглянь малюнок. Прочитай клички собак. З якої букви їх треба писати? Прочитай прикметники, продовж речення, записуючи ознаки Барса й Бублика.

Великий, злий, білий, чорний, добрий, маленький.

Собака Барс Цуцик Бублик

собака цуцик
Барс Бублик

● Як називаємо записані прикметники?

Прикметники з протилежним значенням допомагають точно висловити протилежні думки. Такі слова збагачують наше мовлення.

157. Прочитай текст, уставляючи пропущені слова.

Життя в річках дуже різноманітне.

Річки є різні: великі й ... , глибокі та ... , широкі й ... , повільні на рівнинах. Гірські ріки ... , а вода в них холодна (З енциклопедії).

- Спиши текст, уставляючи з довідки прикметники, протилежні за значенням.

Довідка: малі, мілкі, вузькі, швидкі.

158. Прочитай словосполучення.

Велике вікно, старий друг, молодий дуб, гаряча вода, черствий хліб.

- Утвори словосполучення з прикметниками, протилежними за значенням до поданих. Запиши за зразком.

Зразок: велике вікно — мале вікно.

Прочитай вірш.

Буває дощик різний:
Ранній і пізній,
Дрібний і рясний,
 Сліпий, голосний.

Буває голодний,
 Буває ситий.
 Буває з відра,
 Буває із сита.

Л. Повх

- Добери до підкреслених прикметників протилежні за значенням слова з вірша. Запиши парами.

Прикметники, близькі за значенням

159. Розглянь малюнки.

який?
свіжий

який?
зів'ялий

який?
червоний,
багряний,
пурпуровий

- Прочитай прикметники, протилежні за значенням.
- Як називаємо виділені прикметники? Спиши прикметники, близькі за значенням.

Прикметники, близькі за значенням, допомагають образно й точно висловити думку. Вони збагачують мовлення.

160. Прочитай текст.

Я дуже люблю свого старшого брата Андрія. Брат служить в армії танкістом. Андрій сміливий, відважний та хоробрий. А ще він умілий та вправний! Він для мене — приклад і зразок.

- Спиши текст. Підкресли прикметники, подібні за значенням. Назви іменники, подібні за значенням.

161. Прочитай прикметники.

Жвавий, білий, моторний, красивий, молочний, чорний, вологий, рухливий, вродливий, сухий, потворний, білосніжний, млявий, мокрий, гарний, сирий.

- Випиши до підкреслених прикметників подібні та протилежні за значенням слова за зразком.

Зразок: жвавий — рухливий, моторний; жвавий — млявий.

Прочитай прикметники, близькі за значенням.

Увічливий, привітний, гречний, люб'язний, чемний.

- З трьома словами склади й запиши три речення (вибір власний).

Сполучення іменників з прикметниками

162. Розгляньте малюнки.

- **Хто** зображений на малюнках? **Що** зображено на малюнках?
- Прочитай прикметники, поєднай їх з іменниками за змістом. Запиши за зразком.

Метка, працюватий, ялинова, червоногрудий, солодке.

Зразок: (хто?) синичка (яка?) метка.

163. Прочитай текст.

Ось і прийшли (які?) ... зимові свята. На замовлення (яких?) ... гномів постійно падав (який?) ... сніг. (яка?) ... ялинка росла у дворі. Дерево світилося (якими?) ... гірляндами. І хоча сніг (який?) ... , гноми не мерзли, бо (яка?)... бабуся подарувала їм (які?) ... рукавиці та (які?) ... шарфи (За Ю. Смаль).

- Прочитай слова з довідки. Спиши текст, уставляючи пропущені прикметники, які поєднуються з іменниками за змістом.

Довідка: радісні, маленьких, лапатий, зелена, різнобарвними, холодний, старенька, теплі, пухнасті.

164. Прочитай вірш.

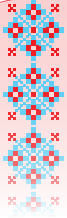
Щедрий вечір! Добрий вечір!

Щедрий вечір! Добрий вечір!
Пташці і дитині,
Зірці і бджолі!

Щедрий вечір! Добрий вечір!
Мир вам у родині!
Мир на всій землі!

Б. Стельмах

- Які побажання висловлює автор? Спиши перший стовпчик вірша.

Спілкуймося красно

Різдвяні побажання — це душа нашого народу, жива мудрість, історія нашого роду, що дісталася нам у спадок і має залишитися на все життя.

Вивчи вірш з вправи 164 напам'ять, розкажи своїм друзям і родині.

- Спиши другий стовпчик вірша. Підкресли прикметники.

Мої навчальні досягнення

Розглянь таблицю.

предмети					
ознаки					
розмір	✓				
колір		✓			
смак		✓			
протилежні за значенням (колір, розмір)			✓	✓	
подібні за значенням (за кольором)		✓			✓

- Запиши ознаки предметів, відповідно до вказаних позначок.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Створи й запиши зв'язне висловлення на тему #«Мояноворічнамрія».

165. Прочитай вірш. Про що в ньому йдеться?

За віконцем зимонька
Снігу намітає,
А дитяче серденько
В мрях завмирає.

Бо, либонь, опівночі
Дід Мороз прийде,
Купу подаруночків
Під гілки складе.

С. Гордієнко

166. Розглянь малюнки твоїх однолітків, на яких зображені новорічні мрії. Створи свої.

Дієслово

Слова-назви дій

167. Розгляньте й обговоріть малюнки.

- Дай відповіді на запитання.

Дівчинка (що робить?) ... Бабка (що робить?) ... Діти (що роблять?) ...

- На що вказують доповнені слова? Запиши доповнені речення.

168. Прочитай уривок з вірша.

Різдво **починається**, день **усміхається**,
Пташка на гілці калини **гойдається**.
Діти все **ходять**, колядки **співають**,
То святкувати Різдво починають.

О. Наконечна

- Доповни речення виділеними словами з вірша.

(Що?) Різдво (що робить?) ... (Що?) день (що робить?) ...
(Хто?) пташка (що робить?) ... (Хто?) діти (що роблять?) ... , ...

- На які питання відповідають виділені слова?

Дієслово — це частина мови, що означає дію предмета та відповідає на питання **що робити? що робив? що робила? що робили? що роблять?**

169. Прочитай текст.

Тихий зимовий вечір. Світяться вікна хатинки. Чорні ґави спостерігають, як по небу летить казковий Морозенко.

Морозенко без сокири мости (що робить?) будує. Від його подиху хурдоба (...) замерзає. На Святвечір господар (...) накладав у миску по ложці всіх страв. Так він (...) задобрював Морозенка.

Господиня (...) кликала:

— Морозенку, іди до нас кутю їсти (За К. Окремовою).

- Розглянь малюнок. Прочитай речення, які відповідають малюнку. Що свідчить про те, що Морозенко «дихає» холодом?
- Випиши підкреслені іменники за зразком вправ 168, дописуючи дієслова. На які питання відповідають дієслова?

Спиши текст з вправи 169, позначений зеленою рисою, вписуючи питання до дієслів за зразком першого.

Добір питань до дієслів

170. Розгляньте таблицю та обговоріть її зміст.

Дія вже відбулася (що робив? що робила?)	Дія відбувається (що робить?)	Дія буде відбуватися (що буде робити?)
писав, писала	пише	буде писати

- Прочитай слова.

Читав, співала, дружила, буде працювати, дружив, буде дружити, співає, буде читати, працює, читає, буде співати, дружить.

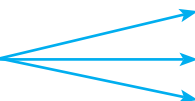
- Запиши дієслова, дописуючи в дужках питання. Користуйся таблицею.

171. Прочитай текст, уставляючи питання до дієслів.

Ми з Оленкою (*що робимо?*) дружимо. Вона (...) приходить до мене. Ми разом (...) виконуємо уроки. Після уроків ми (...) читаємо нову книжку. Потім Оленка (...) буде малювати, а я (...) буду допомагати мамі.

- Спиши текст, вписуючи в дужках питання до дієслів за зразком першого.

172. Прочитай.

Лелека навесні (*що зробив?*)
улітку (*що робить?*)
восени (*що буде робити?*)

- Доповни речення за змістом і питаннями. Запиши.

Прочитай вірш.

Одяглися люди в шуби,
натопили тепло груби.
Білки гріються в дуплі,
миші — в норах у землі.

Сплять ведмеді в теплих лігвах,
сосни в інею застигли.
І під кригою на дні
сплять у річці окуні.

Н. Забіла

- Випиши іменники з дієсловами за зразком.

Зразок: (хто?) люди (що зробили?) одяглися.

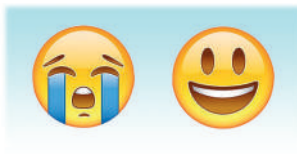
Дієслова, протилежні за значенням

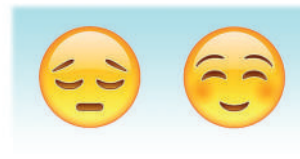
173. Розглянь малюнки.

Стояти —

Плакати —

Сумувати —

- Прочитай дієслова, добери протилежні за значенням. Запиши парами.

174. Прочитай прислів'я, уставляючи пропущені дієслова, протилежні за значенням, з довідки. Спиши.

Згода дім будує, а незгода Ластівка день починає, а соловей Сміливий там знайде, де боягуз Йому в одне вухо влітає, а з другого —

Довідка: завершує, руйнує, вилітає, загубить.

175. Прочитай текст.

Дивна дружба

Сумна сова дружить з веселим жайворонком. Уранці вона ще спить, а жайворонок уже прокинувся. Тільки надвечір він прилітає до сови. Сова мовчить — пір'ячко чистить. А жайворонок говорить і говорить! Розказує всі новини. Його день закінчувався — у неї ніч тільки розпочиналася. Сова відлітає на полювання (За Г. Вдовиченко).

- Прочитай заголовок тексту. Чому дружбу сови й жайворонка назвали *дивною*? Вислов власну думку.
- Випиши з тексту слова, протилежні за значенням, парами в поданому порядку.

Іменники: ... , Прикметники: ... , Дієслова: ... ,

Прочитай дієслова.

Закривати, зайти, світає, відкривати, зав'язати, вийти, роззутися, згорнути, взутися, розгорнути, сутеніє, розв'язати.

- Запиши дієслова, протилежні за значенням, парами.

Дієслова, близькі за значенням

176. Розглянь малюнки.

іде

крокує

тюпає

шкандибає

- Прочитай дієслова, близькі за значенням, і порівняй з малюнками. Поясни різницю між діями особи.

177. Прочитай вірш.

Ой на дворі метелиця,
Крутить, вертить хурделиця,

Віє вона, повіває,
Малих діток розважає.

В. Верховинець

- Доповни речення дієсловами з вірша, які є близькими за значенням. Запиши.

Хурделиця (що робить?) ... ,

178. Прочитай текст, уставляючи дієслова з довідки.

... зимові канікули! Ми ... відпочити в горах Карпатах. Карпати ... нас своєю красою. Тут ми ... царство снігу та морозу. Ліс безтурботно ... під сніжною ковдрою. Саме тут можна ... про найдивовижніші речі! (За О. Воловець).

Довідка: наближалися, близилися; вирішили, надумали; зачарували, полонили; побачили, угледіли; відпочивав, спочивав; мріяти, фантазувати.

- Вибери з поданих у довідці синонімів найбільш влучні. Запиши доповнені речення.

Прочитай діалог.

— Бабусю, розкажіть нам казку, — просять онуки.

— Добре, буду я вам шепотіти, жебоніти, воркотати, сокотати — казочку тихенько на сон закликати.

- Спиши слова бабусі. Підкресли дієслова, подібні за значенням.

Добір дієслів для висловлення власних думок

179. Ідеї для «поетів». Прочитай вірш, у якому «розгубилися» дієслова.

Розгулялась завірюха —

Виє, ... і

... Оксанка вуха

І від страху аж

О. Винокуров

стогне

свистить

Затуля

тремтить

- Спиши вірш, уставляючи пропущені дієслова. Знайди й прочитай дієслова, близькі за значенням.

180. Прочитай текст, уставляючи пропущені дієслова з довідки.

Зима ... серед лісу. То сніжку ... , то морозом Сірий заєць ... від куща до куща. Замерз! Одного ранку ... диво!

— Хто це мені такий кожушок подарував? — запитав заєць (За Ю. Хандожинською).

Довідка: вирувала, панувала; підсипала, натрусила; щипалася, холодила; бігав, ганяв; сталося, відбулося.

- Прочитай запитання зайця. Розглянь малюнок на с. 69. Знайди відповідь на його запитання в гештеґу, розділивши речення на слова.

#СвятийМиколайодягнувзайцявбілийтеплийкожушок.

- Спиши текст, у якому пропущені дієслова, уставляючи з довідки найбільш влучні.

181. Складіть речення, упорядковуючи слова за змістом і питаннями. Запишіть.

коли?	що?	що зробив? що зробила? що зробило? що зробили?	що?
	сніг	занесли	
Сьогодні	заметілі	укрив	землю
	сонце	захурделила	
	хурделиця	обігріло	

Склади з поданих слів речення, узгоджуючи всі частини мови за змістом. Запиши.

іменник	дієслово	прикметник	іменник
Морози	прочитала	дерев'яну	книжку
Микола	зробили	цікаву	сніговика
Діти	змайстрував	зимове	годівничку
Надійка	скували	великого	озеро

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Склади й запиши речення, використовуючи малюнки та початок казки І. Савки «Обшивайко».

182. Прочитайте початок казки. Обговоріть зміст.

Іжак-кравець жив у чепурній хатині. У нього була велика майстерня. Він мав золоті руки — обшивав усіх охочих! Його назвали Обшивайком. Звірі робили їжаку багато замовлень. Згадайтеся, яких!

183. Розглянь малюнки. Склади речення, використовуючи малюнки.

Мої навчальні досягнення

Розглянь «розгублені» краплинки дощу. Прочитай дієслова, які написані на кожній краплинці.

допома-
гала

лікує

працював

гріло

малює

читатиме

- Доповни речення дієсловами, які написані на краплинках. Уважно прочитай питання до дієслів.

Микола (що робить?) Олена (що робитиме?) Лікар (що робить?) Батько (що робив?) Сестра (що робила?) Сонечко (що робило?)

Числівник

Слова, які називають числа

184. Прочитай вірш.

Їжак до свят пошив халат
З п'яти листків дубових,
Приміряв **тридцять** раз підряд,
І став, як решето, халат
Від голок їжачових.

В. Скомаровський

тридцять

- Про кого йдеться у вірші? Із скількох листків їжак пошив халат? Скільки разів він його приміряв?
- Прочитай виділені слова. Вони позначають кількість предметів.

Слова, які позначають кількість предметів або їхній порядок при лічбі та відповідають на питання **скільки? котрий? котра? котре?**, називаємо **числівниками**.
Числівник — це частина мови.

185. Розглянь малюнки.

- Доповни речення, використовуючи малюнки та числівники. Запиши.
На малюнках зображено: дві вишні, ... горіхів, ... яблуко, ... лимони.

186. Прочитай текст.

Ми всі знаємо, що мед роблять бджоли. А що нам відомо про бджіл? Це дуже цікава комаха! На голові в бджоли є 2 вусики, а також 5 очей. 3 — у верхній частині голови, а 2 — попереду. Очі комахи здатні розрізняти майже всі кольори. У бджоли є 3 пари лапок (*З дитячої енциклопедії*).

- Спиши текст, замінюючи числа словами. Як називаємо ці слова?

Прочитай та відгадай загадки.

4 брати під одним дахом стоять. Має шкір 7, витискає сльози всім. На сторінці в букварі 33 богатири.

- Спиши загадки, замінюючи числа словами. Зроби звукову схему слова-відгадки другої загадки.

 Питання до слів, які називають числа

187. Прочитай вірш.

Скачуть жабки у траві —
(... ?) п'ять зелених, жовтих (... ?) дві.

п'ятна́дцять

Всі полюють на комах,
і немає тут невдач.

В. Ковтун

- Спиши вірш, вписуючи в дужках питання.

188. Прочитай числівники.

Десять, десятий, десятох, три, сьомий, перший, два, п'яте, сьома.

- Постав до числівників питання. Склади й запиши за зразком словосполучення, поєднуючи числівники з іменниками.

Зразок: (котрий?) десятий день;

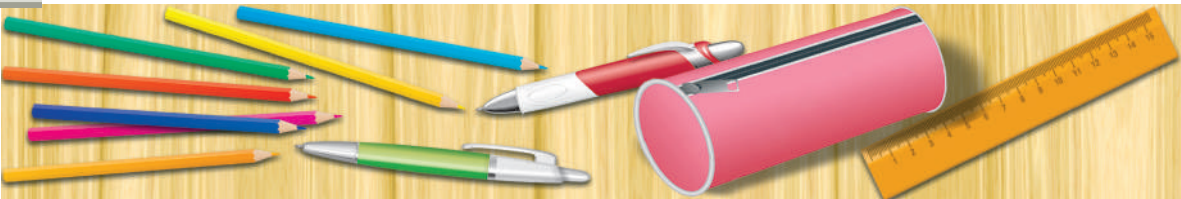
189. Прочитай прислів'я.

(... ?) 7 п'ятниць на тиждень. (... ?) 7 раз відміряй, а (... ?) 1 відріж. Улітку (... ?) 1 тиждень рік годує. Краще на (... ?) 5 хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше.

- Спиши прислів'я, вписуючи в дужках питання. Числа заміни словами.

Розглянь малюнок.

- Продовж речення, використовуючи малюнок. Запиши.

У Марини є: ... ручки,

Сполучення числівників з іменниками

190. Прочитай та відгадай загадки.

Сто хустин собі напнула,
Кожушок вдягнуть забула.

Кожушків напнула сім,
А сльози випускає всім.

Повзун повзе,
Сімсот голок везе.

- Прочитай підкреслені числівники з іменниками. На які питання відповідають числівники? Спиши їх.

191. Розглянь малюнки.

один
хлопець

два
хлопці

одна
дівчина

дві
дівчини

двоє
дітей

- Прочитай сполучення числівників з іменниками. Зверни увагу, як змінюються числівники.

192. Розглянь таблицю.

дієслово	числівник	іменник
зірвали	(скільки?) 1	грушу
виріс	(котрий?) 4	ясен
зайшла	(котра?) 5	дівчина
вилупилося	(котре?) 3	каченя

- Склади речення, використовуючи всі частини мови. Замість чисел запиши слова.

193. Розгляньте таблицю.

дієслово	числівник	прикметник	іменник
Бачу	3	веселих	
Зірвала	4	солодких	
Несу	5	кольорових	

- Порадьте одне одному, як правильно скласти зі слів речення, замінюючи числа словами. Запишіть складені речення.

Розглянь малюнки.

- Доповни словосполучення числівниками, використовуючи зміст і малюнки. Запиши.

... мушлі; ... метелики; ... мухомори; ... майорів.

Службові слова

Службові слова в реченні

194. Прочитай загадку.

Швиденька й маленька,
Горішки гризе.

аїлбокч

- «Збери» слово-відгадку. Як ще називають білок?
- Розглянь схему. Доповни її словами з тексту.

Білочка (яка?) → ... ,

Білочка (що робить?) → ... ; гризе (що?) →

- Яке слово з тексту ти не використав (використала)? Це слово виділене. Чи можна поставити до нього питання?

Слова, які поєднують, сполучають інші слова в реченні, називають **службовими**. До службових слів не можна поставити питання.

195. Прочитайте слова.

Зимовому, тихо, лісі; деревах, лежать, білі, шапки; ялинкою, видніються, сліди, зайчика.

- Чи можна тільки з цих слів скласти речення? Чому? Знайди на картках потрібні слова й доповни речення. Запиши.

під

за

і

та

у

в

до

від

на

196. Прочитай текст, уставляючи пропущені службові слова.

Спочатку було тепло, а потім підмерзло. Дороги стали блискучими та слизькими. Я вийшов на вулицю. Дивлюся: по дорозі хлопчик біжить. Він біг і впав.

Я стояв біля воріт ... голосно сміявся. Раптом я послизнувся ... упав ... лід. Та мені чомусь зовсім не було смішно (За О. Буценом).

- Прочитай виділені слова. Як ми їх називаємо?
- Чи схвалюєш ти поведінку хлопчика, який розказує цю історію? Що б ти зробив (зробила) у цій ситуації?
- Спиши текст, позначений зеленою рисою. Підкресли службові слова.

Спілкуймося красно

Кожного дня ми маємо багато можливостей дарувати людям радість хорошим словом і вчинком.

Прочитай прислів'я.

З чужої біди не смійся. Ніхто не знає, що його в житті чекає. Народ скаже, як зав'яже.

- Які з прислів'їв стосуються поведінки хлопчика, що сміявся над чужою бідою? Спиши їх.
- Спиши останні три речення з вправи 196, уставляючи пропущені службові слова.

Міркую, описую, розповідаю...

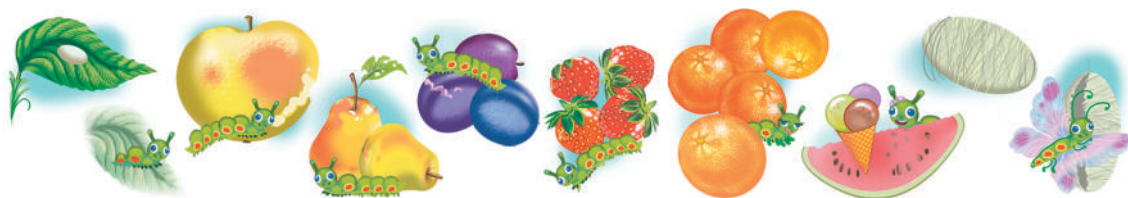
Ідеї для «письменників»

Склади й запиши зв'язну розповідь, використовуючи поданий початок, схеми речень і малюнки до казки Е. Карла «Дуже голодна гусениця». Запам'ятай назви днів тижня.

197. Прочитайте початок казки. Розгляньте малюнки.

На листочку в місячному сяйві лежало маленьке яйце. У неділю з яйця вилупилася крихітна й дуже голодна гусениця.

- Доповни речення казки, використовуючи малюнки та назви днів тижня за зразком першого речення.

У понеділок вона гризла яблуко.

У _____ з'їла _____ .

вівторок

У _____ смакувала _____ .

середа

У _____ з'їла _____ полуниці.

четвер

У _____ ласувала _____ .

п'ятниця

У _____ пригостилася морозивом _____ .

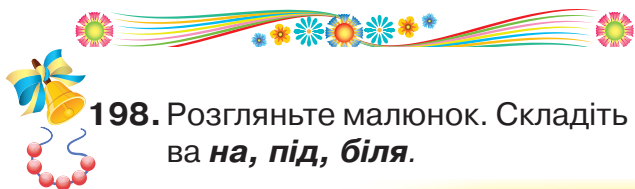
Потім збудувала собі кокон.

А через два тижні з'явився _____ .

субота

- Запиши створену тобою казку.

198. Розгляньте малюнок. Складіть речення, використовуючи службові слова **на, під, біля**.

Слова **на, під, до, перед, біля, у, в, через** поєднують між собою інші слова й утворюють речення. Це — **прийменники**.

199. Прочитай текст, добираючи з дужок службові слова.

Я сидів (до, за) комп'ютером (і, в) шукав свою улюблену гру. З комп'ютерним другом я потрапив (до, на) іншу планету. Ми опинилися (на, під) найвищій горі. Цікаво! (*За М. Чумарною*).

- Спиши текст, добираючи з дужок службові слова, які можна поставити за змістом. Підкресли прийменники.

200. Прочитай вірш, у якому «загубилися» прийменники.

... лісі випав перший сніг
... ведмедиків барліг.
... барлозі ... дубком
Спить ведмідь солодким сном.

В. Шевчук

- Спиши вірш, уставляючи пропущені прийменники.

Склади й запиши три речення з прийменниками **у, біля, до**.

Правопис службових слів

201. Розгляньте таблицю.

іменник	прикметник	дієслово	прийменник	іменник
Білка	руда	вмостилася		сосні
Заєць	лякливий	заховався		сосною
Снігурі	червоногруді	летять		сосни

- Порадьте одне одному, як правильно скласти зі слів речення, додаючи «загублені» прийменники.

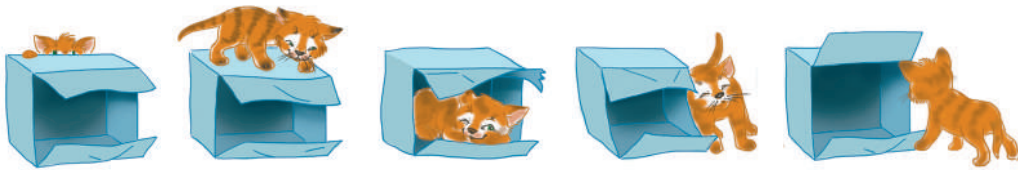
Службові частини мови з іншими частинами мови треба писати окремо.

202. Прочитай текст, уставляючи пропущені службові слова.

Комп'ютерна мишка сидить ... робочому столі. Допомагає виконувати ... екрані різні дії. Вона рухає курсор ... екрану ... ставить його ... потрібне місце. Комп'ютерна мишка й крапку поставити, ... знак питання, ... знак оклику!

- Спиши текст, уставляючи пропущені службові слова. Підкресли їх. Як пишемо службові слова з іншими словами?

203. Розглянь малюнки.

- Склади до кожного малюнка речення, зазначивши, де знаходиться котик Бублик, за зразком. Запиши.

Зразок: 1. Котик Бублик стоїть перед коробкою.

- Підкресли прийменники.

Розглянь малюнки.

- Склади до кожного малюнка речення, зазначивши, що де знаходиться. Запиши. Підкресли прийменники.

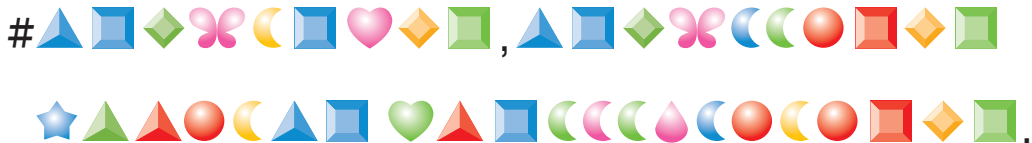
Мої навчальні досягнення

1. Розглянь малюнки.

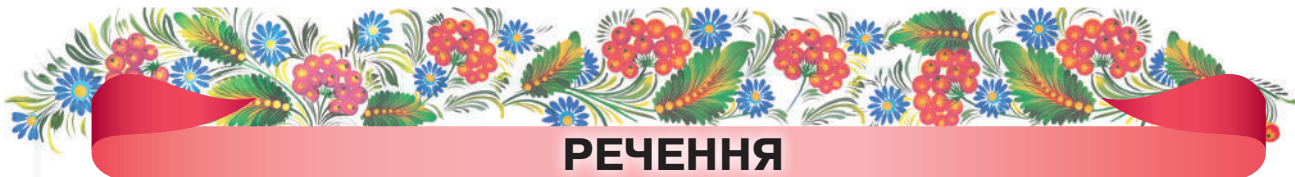
- Склади до кожного малюнка речення, зазначивши, хто де знаходиться. Запиши. Підкресли прийменники.

2. Розкодай гештеґ. Поділи речення на слова, запиши.

- Доповни речення.

У записаному реченні є іменники — Дієслова — Службові слова —

РЕЧЕННЯ

Речення. Ознаки речення

204. Прочитайте текст. Обговоріть пригоди ведмедика Вінні-Пуха.

Ведмедику залишилося лізти по дереву зовсім-зовсім мало — і ... Т-р-рісь!

— Рятуйте! — крикнув Вінні-Пух, полетівши вниз. — Ех, навіщо я тільки Та я ж не хотів робити шко.. . Я ж тільки хотів Звісно, краще було б не ... (За А. Мілном).

- Чи завершував свою думку ведмедик?
- Доповни слова Вінні-Пуха так, щоб думка була завершена. Запиши останні чотири доповнені речення.

205. Ідеї для «поетів». Доповни речення словами, що «розгубилися».

Ми прийшли до ... ,

Вітер аж гуде.

В котиках ... ,

Крига ще

річки

іде

вербичка

- Прочитай кожен рядок без «загублених» слів. Чи можна стверджувати, що написане в кожному рядку виражає завершену думку?
- Спиши доповнені речення.

Речення виражає завершену думку. Слова в реченні зв'язані між собою.

- Розглянь малюнки. Як називаємо слова, які мають багато значень?

206. Прочитай гештеґи.

#Веснаідетеплонесе.

#Лелекинакрилахвеснунесуть.

#Весноувберезисолодкісльози.

- Поділи речення на слова. Підкресли прийменники. Як пишемо прийменники з іншими словами?
- Які повідомлення закодовані в кожному реченні?

Розглянь малюнок.

- Розкажи, що ти знаєш про цей предмет.
- Прочитай частини речень. Доповни речення словами замість рисок. Запиши.

Переходити вулицю можна тільки _____ .
 Червоний та жовтий сигнали світлофора означають, що _____ .

Розповідні речення. Інтонація розповідних речень

207. Прочитайте текст.

Українські звичаї дуже Хати по селах ... і Український національний одяг А які красиві українські ... ! Ними захоплюється весь Українці в поведінці ... й

- Чи завершена думка кожного речення? Чому?
- Спиши текст, уставляючи з довідки пропущені слова для завершення думки.

Довідка: гарні, неповторний, білі, чисті, вишивки, ввічливі, світ, чемні.

208. Прочитайте одне одному вірш.

Село! І серце одпочине.
Село на нашій Україні —
Неначе писанка, село.
Зеленим гаєм поросло.
 Цвітуть сади, біліють хати,
 А на горбі стоять палати,
 Неначе диво.

Т. Шевченко

- Що ти знаєш про автора вірша? Прочитай речення.

9 березня — день народження Тараса Григоровича Шевченка.

- Скільки речень у поданому вірші? Про що розповідається в підкреслених реченнях? Домовтесь із сусідом (сусідкою) по парті, хто з вас спише підкреслені речення, а хто — наступне.

Речення, у якому про щось розповідається або повідомляється, називають **розповідним**. У кінці розповідного речення ставимо крапку. Інтонація в кінці такого речення знижується.

209. Прочитайте веснянку.

— Ой, весна, весна, днем красна!
Що ти нам, веснонько, принесла?
— Принесла я вам літечко,
Щоб родилось житечко.

- З якою інтонацією треба читати останнє речення? Як називаємо це речення? Що стоїть у кінці цього речення? Спиши це речення.

Розглянь малюнок.

- Склади три речення про прихід весни. Використай такі слова: *сходить, сніг, сонце, крокуси, перші, квіти, з'явилися*.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Склади й запиши продовження оповідання О. Кротюк «Щедра кишень», використовуючи поданий початок і малюнки.

210. Прочитайте початок казки. Обговоріть зміст.

Тітонька Леся почастивала Тараса жменькою цукерок. Отих кругленьких, які називають горошком. Хлопчик за гостинця подякував і поклав його до кишені. А в кишені Тараса — новина! Солоденький горошок там спочатку замурзався, а тоді помаленьку-потихеньку почав випадати

211. Розглянь малюнки. Склади речення, використовуючи малюнки.

Окличні речення. Інтенація окличних речень

212. Прочитайте одне одному вірш.

Весна святкує перемогу —
Раніше сонечко встає!
Струмок знайшов собі дорогу,
Цілющу воду всім дає!

С. Гордієнко

- Скільки речень у цьому вірші? Які почуття відображені в кожному реченні? Що стоїть у кінці кожного речення? З якою інтонацією треба читати ці речення?

Розповідні речення, у яких відображені певні почуття, вимовляють з підсиленою інтонацією. У кінці таких речень ставлять знак оклику (!). Це — **окличні речення**.

213. Прочитайте одне одному текст про суниці, дотримуючись відповідної інтонації.

У великому лісі була маленька затишна галявина. Не повірите! Уся ця галявина була вкрита зеленою ковдрою з листків суниці! А під ними — ціле море червоних ягід! Дозрілі, соковиті сунички мріяли, аби їх швидше зірвали! (*За Н. Мацейко*).

- Розглянь малюнок. Розкажи, що ти знаєш про суниці.
- Які почуття передала авторка в тексті: розчарування, здивування, захоплення чи радість? Випишіть з тексту перші два чи останні два окличні речення за домовленістю із сусідом (сусідкою) по парті.

214. Розглянь малюнки.

- Прочитай речення з відповідною інтонацією. Визнач, якому малюнку відповідає кожне речення — 1, 2 чи 3.

— Що ж тепер зі мною буде?

— Яка чудова погода!

— Ой, сонце з'явилося!

- Які почуття виявляв сніговик у кожному реченні (*радість, розпач, страх*)? Спиши окличні речення.

Розглянь малюнки.

- Прочитай окремі речення.

Швидше, швидше летіть на луг до перших квітів () Терпіти не може поспішності () Ура, ми вже бачимо перші кульбаби () А мені б тихенько дістатися до солодкого корінця ()

- Визнач, кому можуть належати висловлювання. З якою інтонацією говорили герої? Спиши, уставляючи відповідні розділові знаки в кінці речень. У дужках запиши назву того, кому належить висловлювання.

Питальні речення. Інтонація питальних речень

215. Прочитай вірш.

Звідкіля ці рипи-скрипи?
Може, йдуть вони від липи —
вітер гне її в цю мить,
а вона рипить-скрипить?
— Що там? Хто там? Скільки вас?
— Двоє: я і контрабас.

О. Сенатович

Контрабас — найбільший струнний музичний інструмент.

- Прочитай перше речення. Яке це речення? Який розділовий знак стоїть у кінці речень?
- Прочитай речення, у яких про щось запитують. Скільки таких речень?

Речення, у якому про щось або про когось запитують, називають **питальним**. У кінці питального речення ставимо знак питання (?). У питальних реченнях голос підвищується на тому слові, на яке треба дати відповідь.

- Спиши два питальних речення (*вибір власний*).

216. Розглянь малюнок. Про кого йдеться в цій казці?

- Прочитай текст.
 - А хто-хто в цій рукавичці живе (...)
 - Мишка-шкряботушка. А ти хто (...)
 - Жабка-скрекотушка. Пусти й мене (...)
- Скільки в тексті питальних речень? Спиши текст, уставляючи розділові знаки в кінці речень.

217. Домовтесь із сусідом (сусідкою) по парті, хто з вас буде читати запитання, а хто — відповіді.

Запитання

- Що з весною настає?
- А чому то так буває?
- А що пнеться з-під листа?
- А над полем що бринить?

Відповіді

- Сніг у полі розтає.
- Сонце його пригріває.
- То травичка вироста.
- Любий жайворон дзвенить.

К. Перелісна

- Скільки осіб розмовляють?

Розмова двох осіб — це **діалог**. У діалозі є речення-питання й речення-відповіді. Їх називають **репліками**.

- Спиши два запитання та дві відповіді з вправи 217.

Спілкуймося красно

Ввічливий співрозмовник уміє не лише говорити, а й слухати, не перебиваючи того, хто говорить.

Спиши наступні два запитання та відповіді до них з вправи 217.

Спонукальні речення. Інтонація

218. Пригадайте казку про Івасика-Телесика. Розкажіть.

- Прочитайте уривок з казки.

Аж летить табун гусей. Телесик і просить:
— Гуси-гуси, гусенята! Візьміть мене на крилята! Та понесіть до батенька. А в батенька їсти й пити, ще й хороше походити!

- З яким проханням звернувся Івасик до гусей? Прочитай це речення.

Речення, у якому висловлюється спонукання до дії (заохочення, порада, прохання, наказ чи заклик), називають **спонукальним**. Якщо в спонукальному реченні висловлюється радість, захоплення чи наказ, ставимо знак оклику.

219. Прочитайте початки весняних закличок. Розкажіть одне одному продовження тих, які знаєте.

Сонечко, сонечко,
виглянь у віконечко!

Іди, іди, дощичку,
зварю тобі борщичку!

- Що висловлюється в кожній закличці? Спиши одну з них. Як називаємо такі речення? Який розділовий знак ставимо в кінці речення?

220. Прочитай текст.

Пливіть! Пливіть! Не зупиняйтесь хмари!
А я постою й трохи роздивлюсь.

Мені тут тепло і мені тут гарно:
Після дощів я тут рости учусь.

Г. Кирпа

- Хто до кого звертається? Прочитай спонукальні речення. Який розділовий знак стоїть у кінці речень? Спиши ці речення.

Спиши спонукальні речення з вправи 218.

Спонукальні окличні та неокличні речення

221. Прочитай вірш.

Розбігайтесь, людоньки, хто кудюю!
Горобець із білою бородою!
Може, він старійшина чи мудрець?
Може, він заслужений горобець?
Ні, несе у дзьобику він пір'їнку,
пригодиться діточкам на перинку.

Л. Костенко

- Прочитай перше речення. Яке це речення? Який розділовий знак стоїть у кінці речення? Спиши це речення.
- Прочитай друге речення. Яке це речення? Який розділовий знак стоїть у кінці речення? Спиши це речення.
- Прочитай третє речення. Яке це речення? Який розділовий знак стоїть у кінці речення? Спиши це речення.

Розповідні, спонукальні та питальні речення можуть вимовлятися з підсиленою інтонацією, тобто вони стають **окличними**. Оклична інтонація на письмі передається за допомогою знаку оклику. Речення, які вимовляються без підсиленої інтонації, — **неокличні**.

222. Прочитайте діалог між місяцем і зайчиком в особах.

— Місяцю, любий, зігрій мене своїм промінням, бо довго ще сонечка чекати!

— Іди полем до скирти соломи, я тобі світитиму.

— Спасибі, любий місяцю! (За В. Сухомлинським).

- Спиши спонукальні речення. Чим вони відрізняються?

223. Розгляньте й обговоріть малюнок. Пригадайте правила поведінки на природі.

- Уяви, що все, що ти бачиш, може говорити. Що могли б сказати дітям дерева, квіти та земля? Склади про це три спонукальні речення. Запиши.

Склади три питальні речення, використовуючи малюнок до вправи 223.

Розділові знаки в кінці речень

224. Домовтесь із сусідом (сусідкою) по парті, хто з вас буде читати запитання, а хто — відповіді.

Запитання

- Звідки дощ іде?
- Де іде той дощ?

- А чи є у нього ноги?

Відповіді

- Із неба!
- Де треба!
- Без дороги ходить скрізь —
через поле, через ліс.
- Та нащо дощеві ноги,
коли ходить без дороги!

Є. Гуцало

- Які речення є в цьому діалозі? Які розділові знаки стоять у кінці кожного речення?
- Спиши розповідне речення, у якому в кінці ставимо крапку. Про що в ньому повідомляється?

225. Розглянь малюнок. З якої казки ці герої? Прочитай текст.

— Котику-братику (...) Несе мене лиска по каменю-мосту на своєму хвосту (...) Порятуй мене (...)

- Спиши, уставляючи пропущені розділові знаки в кінці речень.

226. Прочитай народну веснянку.

— Чижик, чижику, пташку маленький,
скажи нам, скажи нам, як сіють мак (...)
— Отак-так (...) Отак-так, так сіють мак (...)

- Прочитай перше речення. Яке це речення? Який розділовий знак потрібно ставити в кінці речення?
- Чижик дав відповідь з підсиленою інтонацією. Які розділові знаки треба ставити в кінці речень? Спиши веснянку, уставляючи пропущені розділові знаки в кінці речень.

Спиши три питальні речення з вправи 224.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Склади й запиши записку, SMS своїм близьким, друзям про події, які сталися з тобою.

227. Розгляньте малюнки. Прочитайте діалог дівчаток.

- Марійко, я йду додому, ідемо зі мною!
- Мені потрібно віддати Катрусі книжки, але вона на танцях, — відповіла Марійка. — Що ж робити?
- Напиши їй записку й залиши на парті, — порадила Оленка.
- Дякую за пораду. Я напишу їй SMS.
- Склади й запиши записку, SMS своїм близьким або друзям про події, які сталися з тобою.

Поширення речень за питаннями та поданими словами

228. Прочитай текст у колонці зліва, а потім справа.

Прийшла весна.
Розцвіли квіти.
Світить сонце.

Прийшла рання весна.
Розцвіли різнокольорові квіти.
Світить весняне сонце.

- З якого тексту ти отримав (отримала) більше інформації? Чому?
- Розглянь схеми зв'язку слів перших речень.

(що?) весна

(що зробила?) прийшла

(що?) весна

(що зробила?) прийшла

→ (яка?) рання

- Що записано в дужках? Що допомагає встановити зв'язок слів у реченні? Зроби висновок.

Усі слова в реченні зв'язані між собою. Установити зв'язок слів у реченні допомагають питання.

- Запиши схеми зв'язку слів у реченнях з підкресленим словом за зразком попередніх.

229. Прочитай речення в колонці зліва.

Тато купив тюльпани.
Тюльпани для мами.
Ми вітали мамусю зі святом.

(які?) жовті
(які?) красиві, жовті
(коли?) сьогодні

- Доповни речення словами з колонки справа за змістом і питаннями. Спиши поширені речення.

230. Прочитай текст, уставляючи пропущені слова з довідки.

Карасик народився (коли?) Він (що робив?) ... під (яким?) ... сонечком. Промінчики сонечка (що робили?) ... крізь (які?) ... водорості. Здавалося, що тут цілий (який?) ... ліс!

Довідка: весною, веселився, теплим, світили, зелені, підводний.

- Спиши текст, вписуючи пропущені слова.

Запиши схеми зв'язку слів перших двох доповнених речень з вправи 229 за зразком вправи 228.

Деформовані речення

231. Розгляньте й обговоріть малюнок. Прочитайте слова кожного рядка.

Вийшов, галявину, їжачок, на, малий.
Жив, під, він, у, нірці, дубом.
Побачив, раптом, сонечко, їжачок.

- «Збери» слова в речення. Чи відповідає зміст складеного тобою тексту малюнку?
- Запиши складені речення.

232. Доповни діалог їжачка та сонечка.

 — ... ?

 — Я — сонечко. Хочу погрітися на торішньому дубовому листку. А ти тут живеш?

 —

 — Я живу під дубовим листком. Прощавай!

 — ... !

- Запиши складений тобою діалог їжачка та сонечка.

233. Розкажіть одне одному про свою улюблену гру (*усно*). Складіть діалог з чотирьох речень, у якому будуть запитання та відповіді на цю тему.

Прочитай вірш.

— Купіть мені люстерко! — прохає ворона. —
Може, я не сіра? Може, я червона?
Може, я зелена, як листя на клені?
Хіба не бувають ворони зелені?
— Навіщо люстерко? — дивується слон. —
Могла б подивитись на інших ворон.

Л. Пшенична

- Випиши підкреслені речення. Які це речення? Створи діалог, даючи відповіді вороні на її запитання.

234. Розглянь малюнок.

- Прочитай початок казки. Доповни діалог, який може бути між лисичкою-грибом і лисичкою-твариною.

Мале лисеня вилізло з нори. Оглянулося й побачило під кущем папороті цікавого гриба.

— Як тебе звати? — спитала лисичка, яка вилізла з нори.

—

— Це я — лисичка. А чому тебе називають так, як мене?

—

- Спиши діалог лисичок. Як називаємо слова, що звучать однаково, а значення мають різне?

235. Розглянь малюнки.

- Склади речення до кожного малюнка, відповідаючи на запитання.

Що робили діти? Хто до них підійшов? Що зробили діти?

- Добери імена дітям, клички коту й собаці. Запиши речення.

236. Розгляньте й обговоріть малюнки.

- Де відбувається подія, зображена на першому малюнку? Де відбувається подія, зображена на другому малюнку? Що їх об'єднує?
- Склади й запиши декілька речень до обох малюнків, враховуючи імена героїв.

Марія Павлівна — бібліотекарка; Оксана — відвідувачка бібліотеки; Борис — молодший брат Оксани.

Склади три речення про те, як ти провів (провела) вихідний день.

Повторюю вивчене про речення

237. Прочитайте, доповніть усно кожне речення.

Речення виражає Речення складається зі Слова в реченні пишемо Перше слово в реченні пишемо За метою висловлювання речення є За інтонацією речення поділяють на Зв'язок слів у реченні встановлюємо за допомогою

- Під час формулювання яких висновків у тебе виникли труднощі? Повтори ці правила.
- Наведи й запиши приклади спонукального й питального речень.

238. Прочитай вірш.

— Де ти, ластівко, літала?
 Де ти зиму зимувала?
 — За лісами, за морями
 Я носила телеграми.
 В них весела новина:
 «Повертається весна!»

В. Марсюк

- Скільки у вірші розповідних речень? Вибери правильну відповідь: 1, 2, 3.
- Скільки у вірші окличних речень? Вибери правильну відповідь: 1, 2, 3.
- Скільки у вірші питальних речень? Вибери правильну відповідь 1, 2, 3.
- Спиши питальні речення.

Спиши розповідне окличне речення з вправи 238.

Розглянь малюнок.

- Склади речення: розповідне, питальне, розповідне окличне, спонукальне, спонукальне окличне, використовуючи малюнок.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Склади й запиши продовження казки І. Мацко «Загублена писанка», використовуючи початок казки та малюнки.

239. Прочитайте й обговоріть початок казки І. Мацко «Загублена писанка».

Катруся сиділа на лавочці й розписувала писанку. І не помітила, як писанка покотилася до будки песика Сірого.

240. Розглянь малюнки. До кого, крім песика Сірого, покотилася писанка? Склади й запиши речення.

ТЕКСТ

Текст. Ознаки тексту

241. Прочитайте й порівняйте розповіді Миколи та Максима.

Розповідь Миколи:

— Ходив я вчора на ... того ... , а там ... того ... побігли всі Та як І — гол!

А він як р-а-а-а-з! А цей як свисне! Усі кричать, біжать А той стрибнув І знову — бах — гол! Я все забув!..

Розповідь Максима:

— Учора ми з братом ходили на футбол. Грала футболісти нашої школи з командою «Орлята». Гра була цікава й напружена. Футболісти нашої школи спочатку пропустили один гол. А потім забили суперникам одразу два голи! Ми з братом підтримували нашу команду та кричали: «Гол!»

- Про що розповів Микола? Чи висловлювався він зв'язними реченнями?
- Про що ти дізнався (дізналася) з розповіді Максима? Чи висловлювався він зв'язними реченнями?

Зв'язані за змістом речення, розміщені в логічній послідовності, утворюють **текст**. До тексту можна дібрати **заголовок**.

- До якого тексту (розповідь Миколи чи Максима) можна дібрати заголовок? Із запропонованих заголовків вибери найбільш влучний: «Перемога нашої команди», «Вихідний», «Мій відпочинок».
- Випиши з тексту-розповіді Максима розповідні окличні речення.

242. Прочитай речення.

Але сміливий їжачок згорнувся калачиком і відважно захистив мале Солов'ятко. Мале Солов'ятко випало з гнізда!.. Раптом біля куща з'явилася хитра Лисиця й уже хотіла його схопити... (За Ю. Ярмишем).

- Зміни порядок речень так, щоб утворився текст. Спиши текст, придумай заголовок.
- Про кого йдеться в цьому тексті?

Те, про що або про кого розповідається, повідомляється в тексті, — це його **тема**. Тему тексту виражає **заголовок**.

243. Прочитай речення.

Весняні роботи.

- Склади текст, заголовком якого може бути запропоноване речення. Запиши.

Прочитай речення.

Першоцвіти.

- Склади текст, заголовком якого може бути це речення. Запиши.

🌸 Деформований текст 🌸

244. Прочитайте уривок з казки.

Сіре мишеня та рудий хом'як гуляли берегом озера. У воді вони побачили яскраве сонечко. Стрибнули у воду — а сонце зникло.

Додому мишеня повернулося дуже заженене.

— Що сталося? — спитала мама.

— Сонечко потонуло. Упало в озеро й згасло.

— Не плач, бо в озері було не сонце, а тільки його відображення. Сонце ніколи не впаде з неба!

— От добре! Побіжу сказати хом'якові, що воно не потонуло!

Сіре мишеня з радістю побігло до свого друга (*За І. Полагутою*).

- Про кого йдеться в казці? Розкажи, як розгорталася подія.
- Розглянь малюнки до казки.

- Прочитай ту частину казки, яка відповідає окремому малюнку. Яких малюнків до казки не вистачає? Які малюнки ти б створив (створила)?

 245. Прочитайте текст. Обговоріть, що в ньому не так.

[Сіре мишеня з радістю побігло до свого друга.

[Сіре мишеня та рудий хом'як гуляли берегом озера. У воді вони побачили яскраве сонечко. Стрибнули у воду — а сонце зникло.

[Додому мишеня повернулося дуже заженене.

— Що сталося? — спитала мама.

— Сонечко потонуло. Упало в озеро й згасло.

— Не плач, бо в озері було не сонце, а тільки його відображення. Сонце ніколи не впаде з неба!

— От добре! Побіжу сказати хом'якові, що воно не потонуло!
(За І. Полагутою).

- Чи дотримана послідовність подій у цьому тексті? Зверни увагу на риси, які позначають частини тексту.
- Прочитай текст, дотримуючись послідовності подій.
- Спиши частину тексту, яка має бути першою.

Спиши з вправи 245 частину тексту, яка має бути другою.

Будова тексту

246. Прочитайте текст.

Біля криниці стояла величезна дубова бочка.

Варвара зачерпнула воду з бочки й понесла. Зирк, а там бджола плаває. Дівчинка покликкала Дениса. Хлопчик знайшов трісочку й вихопив нею бджолу.

Бджілка розправила крильця й полетіла (За В. Чухлібом).

Виділене в тексті речення — це **початок розповіді**, або **зачин**. Наступна частина тексту починається з нового рядка — **абзацу**. У цій частині викладено основний зміст. Це — **основна частина**. Третій абзац, який завершує текст, — **кінцівка**.

247. Прочитай текст.

У лузі стоїть криничка. Вона тут давно.

Люди не минають кринички. Вона пригощає їх водою, чистою та прохолодною. Ось і Тетяна з Тарасом напилися. Де й поділася втома!

Усіх щедро напуває криничка! (За В. Сухомлинським).

- Доповни написане, визначивши кількість речень у кожній частині тексту.

У цьому тексті зачин уміщує ... речення. В основній частині — ... речення. У кінцівці — ... речення.

- Спиши основну частину.

248. Прочитай зачин і кінцівку тексту.

Зачин: Ну й дива: сніг і трава!

Основна частина:

Кінцівка: Весна перемогла!

- «Збери» зі слів довідки основну частину тексту.

Довідка: сьогодні, у, випав, на, траву, лісі, сніг, ковдра, біла, перші, квіти, зарясніли, сонечко, пригріло, розтала, і.

- Спиши основну частину тексту.

Спиши з тексту вправи 247 зачин і кінцівку, позначивши їх.

Заголовок тексту

249. Прочитай текст.

Живі гриби

Пішов якийсь їжак по гриби, щоб діточок нагодувати. Багато грибів набрав.

А Микита й Денис теж вирішили по гриби до лісу піти. Та тільки всі гриби кудись поділися! Раптом хлопці бачать під деревом невеличкий горбок, а на ньому грибів — видимо й невидимо! Кинулися хлопці до горбочка. А той раптом скочив на ніжки та як дремене!

Отакі живі гриби! (За В. Сутєєвим).

- Прочитай заголовок тексту. Чи відображає заголовок тему тексту?
- Прочитай зачин тексту. Про що ти з нього дізнався (дізналася)?
- З якої частини тексту ти найбільше отримав (отримала) інформації? Спиши основну частину тексту.

250. Прочитай текст.

Хтось легенько вдарив мене по плечу.

— Верба б'є, не я б'ю — за тиждень Великдень!

— Хто ти? — спитав я маленького хлопчика, який тримав у руках тонку вербицю з пухнастими котиками.

— Я — весняний Вістунець! Сповіщаю, що весь люд готується до найкращого свята весни — до Великодня!

І хлопчик Вістунець знову легенько вдарив мене вербичкою (За С. Майданською).

- Про що йдеться в цьому тексті? Що нового ти дізнався (дізналася) з цього тексту? Чого навчає цей текст?
- Спиши діалог автора та весняного Вістунця.

251. Розглянь малюнок.

- Склади текст до малюнка (усно). Добери найбільш влучний заголовок із запропонованих.

Вірні друзі. Лисичка захворіла. Білочка і мишка.

Запиши складений текст до малюнка вправи 251.

Текст-розповідь

252. Прочитайте текст.

Ця історія відбулася в міському зоопарку. У вольєрі підросло слоненя. Звали його Енріке. Це було незвичайне слоненя! Воно любило співати! Мріяло про оперний театр і сцену.

Слоненя було дуже скромним, а тому мовчало про свою мрію (За О. Комовою).

Вольєр — обгороджений майданчик для утримання тварин і птахів.

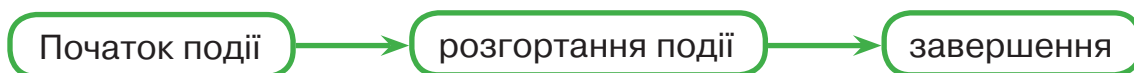
- Де відбувалася подія? Хто жив у вольєрі? Як звали слоненя? Що воно любило? Про що мріяло слоненя? Чому воно мовчало?

Відповідаючи на питання *де? хто? що? як це було? що сталося?*, ви повідомляли, розповідали про певні події. Ви створили **текст-розповідь**. **Розповідь** — це повідомлення про якісь події, що розгортаються в часі.

253. Розгляньте схему будови тексту-розповіді, обговоріть.

- Спиши текст з вправи 252, позначивши його основні частини.

Початок події:

Розгортання події:

Завершення:

254. Прочитайте текст, розкажіть одне одному про будову тексту.

Багато країн світу вивчали космос.

Першою людиною, яка побувала в космосі, був Юрій Гагарін. Перший космонавт України — Леонід Каденюк. Повернувшись з космосу, він сказав:

— Ми всі — одна велика родина, а наш дім — планета Земля. Вона дуже красива! Треба берегти нашу планету. Пам'ятаймо слова космонавта.

- Про що повідомляється в тексті?
- Спиши речення, які належать до початку події в тексті й завершення.

Спиши речення з вправи 254, які належать до частини розгортання події.

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Упорядкуй текст відповідно до послідовності подій.

255. Прочитайте.

Навколо кожної голови мама пов'язала серветки. На них були вишиті синичка, курочка, жабенятко... Мама так і говорила: «Моя синичко!»

На вулиці Вересневій жив дракончик. Ще маленький, але вже два-на-дця-ти-го-ловий!

Такі серветки вишивають у мальовничому селі Літки, що поблизу річки Десни (За Ю. Ярмишем).

- Спиши впорядкований текст.

Текст-опис

256. Прочитайте й відгадайте загадку.

Цікава пташина літає...

Фартушок жовтенький має,
Капелюшок чорний одягає.
Пташка жвава і маленька,
Спів дзвінкий і веселенький. —
Сірі лапки, білі щічки,

Називається

- опиши синичку. Який у неї фартушок? Який капелюшок? Яка пташка? Які лапки? Які щічки? Який спів?

Відповідаючи на питання *який? яка? яке? які?*, ви описували предмет, розкривали його основні ознаки. Ви створили **ТЕКСТ-ОПИС**.

257. Розгляньте схему будови тексту-опису, обговоріть.

Загальне враження

опис предмета

ВИСНОВКИ

- Спиши вірш з вправи 256, позначивши його основні частини.

Загальне враження (підкреслене речення):

Опис деталей (речення, позначені зеленою рисою):

Висновки (виділене речення):

258. Прочитай текст.

Коло паркана росла маленька ромашка.

Квіточка сиділа на зеленій стрункій стеблині. Стеблина міцно тримала зелені різьблені листочки. Маленькі білі пелюстки промінням розходилися від золотого сонечка.

Така ніжна та скромна квіточка ромашка (*За М. Братко*).

- Як називаємо цей текст? Чому?
- Спиши речення, які належать до частини, де описано деталі предмета.

Спиши з вправи 258 речення, які належать до частини, де описано загальне враження та висновок.

Порівняння текстів-розповідей і текстів-описів

259. Прочитайте текст зліва, а потім справа. Порівняйте.

Білочка

З дупла випала мала білочка. Я забрав її додому. Вона швидко стала зовсім ручна. На плече мені залазить і зазирає: чим я її погодую. Любить білочка смачненьке. Горішки тягне й нишком ласує.

Усім подобається вертихвістка! (*За М. Братко*).

Білочка

На гілці сосни сиділа білочка. У неї видовжене тіло, покрите пухнастою шубкою. На маленькій голівці два гострих вуха. На кінчиках вух — маленькі китички. Оченята чорні, мов дві намистинки. Хвостик — віялом!

Усім подобається вертихвістка! (*За М. Братко*).

- Як називаємо текст зліва? Яка будова цього тексту? Прочитай ту частину тексту, у якій повідомляється, як розгорталися події.
- Як називаємо текст справа? Яка будова цього тексту? Прочитай ту частину тексту, у якій описано предмет.

Спиши частину тексту-розповіді, у якій повідомляється, як розгорталися події.

Спиши ту частину тексту-опису, у якій описано білочку.

260. Прочитай речення.

Усім подобається вертихвістка!

- Як називаємо частини текстів, де є це речення?

- Чому в обох текстах однаковий заголовок? Вислов власну думку.

261. Прочитай словосполучення.

Обережна й ляклива тваринка; узимку носить білу шубку; хвостик короткий; передні лапки довші, ніж задні.

- Склади й запиши текст-опис, використовуючи ці словосполучення.

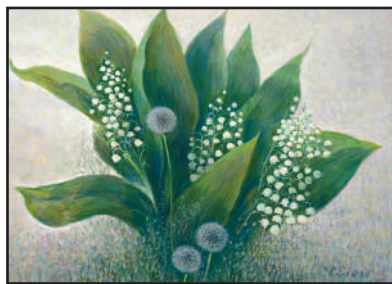

Знайди загадку про зайчика. Запиши. Підкресли слова, які його описують.

Виразальні засоби мови

262. Розгляньте фотографію конвалії та малюнок художника.

- Що спільного на цих зображеннях? Чим вони відрізняються? Що використав художник, щоб зобразити красу конвалії? Що використав фотограф?

263. Прочитай вірш (*зліва*) і текст про конвалії (*справа*). Порівняй.

Дрібнесенькі дзвіночки,
Неначе воскові,
Нанизані рядочком
На довгому стеблі.
І ніжно-золотенькі,
Найкращі із квіток,
Конвалії біленькі
Зовуть нас у лісок.

В. Сосюра

Дрібні квіти конвалії білили під кущами. Виднілося довге стебло та широке зелене листя. Уся галявина вкрита кущиками конвалії (*За М. Братко*).

- Який текст тобі більше сподобався? Чому? Що використав поет, щоб красиво описати конвалію?
- Прочитай підкреслені слова у вірші. З чим автор порівнює дзвіночки? Якими він бачить квіточки?

Художник малює фарбами, а письменник «малює» словами. Щоб красиво написати про щось або про когось, треба знати секрети слів, уміти добирати яскраві й образні слова, які називаємо **виражальними засобами мови**.

264. Склади й запиши текст-опис конвалії за поданим початком, використовуючи підкреслені слова з вправи 263.

Дрібнесенькі дзвіночки конвалії росли в лісі.

Склади текст-розповідь або текст-опис фрукта, який тобі смакує (*груша, яблуко, слива, абрикос...*).

Складання тексту за ілюстрацією

265. Розгляньте малюнок. Обговоріть його за поданими нижче запитаннями.

- Де знаходяться діти? Що росте в парку? Хто знаходиться біля великого дерева та скільки їх? Що вони роблять? У кого в руках м'яч? Що вони будуть робити? Що запускає в небо Андрій? Який настрій у друзів?
- Як називають складений текст: текст-розповідь чи текст-опис? Запиши текст.

266. Розглянь дерево, яке зображене на малюнку до вправи 265. Склади текст-опис, використовуючи слова з довідки.

Довідка: дерево: високе, розкішне, могутнє ... ; стовбур: коричневий, товстий, міцний ... ; гілля: міцне, розлоге ... ; крона: густа, зелена, кулеподібна

- Складаючи текст-опис, пам'ятай про його будову.

267. Розглянь малюнок. Склади текст-опис сонечка. Запиши.

Знайди вірш або загадку про сонечко. Запиши.

Складання тексту за серією малюнків

268. Розгляньте малюнки. Пригадайте назву казки.

- Розкажи казку.
- Вибери з казки речення до кожного малюнка. Запиши.

269. Розгляньте й обговоріть малюнки.

- Склади речення до кожного малюнка так, щоб утворився текст. Використай слова з довідки.

Довідка: стежка, бублик, лежав, до, синиці, горобці, старий, ворон, злетілися, забрав, сиділи, дивилися, дзьоб, великий, міцний.

Розглянь малюнки. Добери ім'я дівчинці. Склади речення до кожного малюнка так, щоб утворився текст.

Почни так: Біля дороги ріс кущ шипшини.

Ідеї для «письменників»

Створи вітальну листівку для своєї мами.

270. Прочитайте текст.

Коли квітує травень яблуневим цвітом, а солов'ї заливаються піснями, ми відзначаємо величне свято — День матері. Дорогим нашим матусям і бабусям присвячено багато пісень, віршів і розповідей.

271. Розглянь вітальні листівки для мам, які виготовили твої ровесники. Прочитай написи. Склади вітальну листівку для своєї мами.

Складання тексту про події з власного життя

272. Прочитай текст.

Мене звати Андрій. У мене є друг Кирило. Кирило любить майструвати. Узимку я та Кирило змайстрували для пташок годівницю. Насипали туди зерна й насіння. До годівниці прилетіли птахи. Я та Кирило спостерігали за пташками й раділи.

- Які слова Андрій часто повторює? Ці слова підкреслені. Які з наведених нижче слів можна використати в тексті, щоб уникнути повторів?

Ми, ми з товаришем, зробили, він.

- Перекажи текст, уникнувши повторів.

273. Розглянь малюнки.

- Ніна відобразила подію зі свого життя, використовуючи малюнки. Про що розповіла дівчинка? Склади про це розповідь.

274. Розкажіть одне одному про цікаву подію з вашого життя.

- Створи про це розповідь. Запиши.

Розглянь малюнки.

- Прочитай початок розповіді Максима про подію з його життя.

Настала весна. Сніг розтанув, і потекли струмки. Ми з Олею поверталися зі школи. У мене були гумові чоботи, а в Олі —

- Продовж розповідь Максима, використовуючи малюнки.

Повторюю вивчене про текст

275. Продовж думку.

Текст — це До тексту можна дібрати Тема тексту — це те, про Текст складається із зачину, У тексті-розповіді ми У тексті-описі ми

276. Прочитай частини тексту.

У шоколадному будиночку жили дві сестрички. Одну звали Анничка. Вона мала біле волосся й блакитні очі. Настуся, сестра Аннички, мала темне волосся й темні очі. Вони були різні, але однаково веселі.

У яблуневому саду виднівся коричневий, наче з шоколаду, будиночок. Навіть вікна та двері були шоколадного кольору.

Батьки дівчаток дуже любили свій шоколадний будиночок та яблуневий сад. Але найбільше вони любили своїх веселих донечок (М. Братко).

- Доповни речення, визначивши правильну послідовність частин тексту.
Зачин позначений ... кольором.
Основна частина —
Кінцівка — ... кольором.
Опис подано в ... частині.

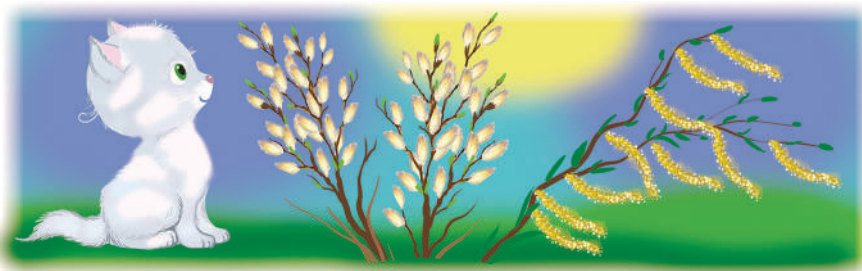

Склади текст-розповідь про прочитану книжку.

Мої навчальні досягнення

Розглянь малюнок.

- Склади.

текст-розповідь про кущ верби	?	текст-опис котика-тварини
хто? що? де? коли? що робить?		який? яке? яка?
- Добери з довідки потрібні слова та словосполучення.

Довідка: кущ, густий, маленький, з'явилися, пухнастий, білий, перші, гіллі, прийшов, виріс, вушка, хвостик, вітер, гойдав, котики, пухнасті, дивився, на.

Повторюємо вивчене

277. Розглянь малюнок.

- Запиши слова–назви намальованих предметів, у яких є: **знак м'якшення** в середині слова (поділи це слово на склади для переносу); буква **я**, що позначає звук [а] після м'якого приголосного; буква, яка позначає два приголосні звуки — [ш], [ч]; буква, яка завжди позначає два звуки — приголосний та голосний; приголосний дзвінкий на початку слова (два слова); один склад (одне слово); два склади (для переносу); наголошений другий склад (два слова).

- Запиши слова–назви намальованих предметів, які відповідають на питання *хто?* (два слова); відповідають на питання *що?* (два слова); звучать однаково, а значення мають різне; указують, хто — один, а кого — багато.

- Спиши, дописуючи пропущені слова.

Цвіркун (*який?*) ... ; зозуля (*яка?*) ... ; сонечко (*яке?*)

Цвіркун (*що робить?*) ... ; ведмедик та їжак (*що роблять?*)

Сонечко сидить ... ромашці. Жабки сидять ... воді.

- Добери слова, протилежні за значенням.

Подушка м'яка, а камінь Сонечко маленьке, а зозуля

Міркую, описую, розповідаю...

Ідеї для «письменників»

Створи зв'язну розповідь на тему #«Мрііпролітніканікули».

- **278.** Розгляньте й обговоріть малюнки. Створіть зв'язну розповідь на тему #«Мрііпролітніканікули».

Шановні вчителі!

Цей підручник є основним дидактичним засобом для реалізації завдань Типової освітньої програми мовно-літературної галузі (програма колективу авторів під керівництвом *О. Я. Савченко*).

Навчальний зміст підручника впорядковано відповідно до загальних та обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової освіти, і викладено в такій логічній послідовності: «Звуки та букви», «Склад», «Слово: іменник, прикметник, дієслово, числівник, службові слова», «Речення», «Текст».

Кожний розділ підручника має чітку структуру навчального змісту, який спрямований на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, а також наскрізних умінь. З метою формування вміння висловлювати власну думку усно та письмово подаємо навчальний зміст під рубрикою «*Міркую, описую, розповідаю...*».

На вимогу програми «підтримати навчальний розвиток учнів, вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку дитини, діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню»* пропонуємо відповідні матеріали під рубриками «*Повторюю вивчене про...*» і «*Мої навчальні досягнення*».

У змісті кожного розділу передбачено резервні години, «що створює простір для задоволення освітніх потреб учнів, вирівнювання їхніх досягнень, розвитку наскрізних умінь»**.

Розподіл резервних годин «за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, ураховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів»*. Баланс навчального часу між розділами, а також упродовж семестрів «періодично унормовує учитель/вчителька, який/яка також самостійно щотижня ухвалює рішення про розподіл резерву часу»**.

Ураховуючи санітарно-гігієнічні вимоги щодо ваги та обсягу підручника, ми розробили додаткові навчально-методичні посібники, а саме: «Зошит з розвитку усного та писемного мовлення» і зошит «Мої навчальні досягнення». Вони є логічним продовженням навчального змісту підручника «Українська мова», доповнюють і розширюють його.

Так, у «*Зошиті з розвитку усного та писемного мовлення*» запропоновано матеріал для читання (казка чи оповідання, початок яких розміщено в підручнику), а також додатковий матеріал до теми, види роботи з розвитку креативного мислення та мовлення, усну народну творчість, вірші, загадки, малюнки для розфарбовування.

Зміст зошита «*Мої навчальні досягнення*» є продовженням змісту уроків під такою ж назвою, які розміщені в підручнику, і призначений для оцінювання навчальних досягнень учнів. У зошиті ми пропонуємо тести (відкриті, закриті, тести вибору), а також тексти для списування.

* Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти. Цикл II. — С. 3–4.

** Концепція НУШ. — С. 32.

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА. ЗВУКИ ТА БУКВИ	3
Голосні звуки. Букви, що їх позначають	3
Приголосні звуки. Букви, що їх позначають	13
СКЛАД. ПОДІЛ СЛІВ НА СКЛАДИ	29
СЛОВО	38
Іменник	46
Прикметник	58
Дієслово	65
Числівник	71
Службові слова	75
РЕЧЕННЯ	80
Розповідні речення. Інтонація розповідних речень	81
Питальні речення. Інтонація питальних речень	84
Спонукальні речення. Інтонація	86
ТЕКСТ	95
Деформований текст	96
Будова тексту	97
Текст-розповідь	99
Текст-опис	101
Післямова	110

Навчальне видання

Захарійчук Мар'яна Дмитрівна

УКРАЇНЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 1

УКРАЇНЬКА МОВА

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за державні кошти. Продаж заборонено.

Для оформлення підручника використано матеріали, що знаходяться у вільному доступі в мережі Інтернет.

Художники Н. Андрейченко, Н. Мордас, Ю. Ясінська

Редактор Н. Забаштанська

Обкладинка, макет і художнє оформлення Н. Антоненко

Технічне редагування Л. Ткаченко

Комп'ютерна верстка О. Руденко

Коректори С. Бабич, Т. Мельничук

Підписано до друку 03.05.2019 р. Формат 84×108/16.

Гарнітура PragmatikaC. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 11,76. Обл.-вид. арк. 15,70.

Ум. фарбовідб. 47,04. Тираж 44 247 прим.

Зам. №

Видавництво «Грамота»

вул. Паньківська, 25, м. Київ, 01033,

E-mail: info@gramota.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 341 від 21.02.2001 р.

Віддруковано з готових діапозитивів видавництва «Грамота»

у друкарні ТОВ «КОНВІ ПРІНТ»

03680, м. Київ, вул. Ежена Потье, 12.

Свідоцтво ДК № 6115 від 29.03.2018 р.